

Міністерство освіти і науки України
Державна установа "Науково-методичний центр
інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності
вищих навчальних закладів "Агроосвіта"

НАУКА І МЕТОДИКА

Збірник науково-методичних праць

Випуск 29

Київ
"Агроосвіта"
2016

УДК 001 891:378.147(066)

ББК 74

341

Наука і методика : збірник науково-методичних праць / [редкол. : Т.Д. Іщенко (гол. ред.) та ін.]. — Київ : Агроосвіта, 2016. — Вип. 29. — 68 с.

Відповідальний за випуск **Л.Л. Білан**

Редактор **Л.М. Талюта**

Комп'ютерна верстка та дизайн **Н.В. Сердюк**

НАУКА І МЕТОДИКА

№29'2016 Збірник науково-методичних праць

Рекомендовано до друку
ДУ "НМЦ "Агроосвіта"

Випуск 29

Засновник

Державна установа
"Науково-методичний центр інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів "Агроосвіта"

Підписано до друку 02.03.16
Формат 70x108/16-
Друк офсетний.
Папір крейдяний.
Гарнітура JournalSansCTT
Тираж 500 прим.
Замовлення № 2

Головний редактор

к.пед.н. **Іщенко Т.Д.**

Редакційна колегія:

д.пед.н. **Бендера І.М.**

к.пед.н. **Білан Л.Л.**

к.пед.н. **Дудус Т.В.**

д.с.-г.н. **Каленська С.М.**

д.с.-г.н. **Гиль М.І.**

к.т.н. **Войтюк Д.Г.**

д.пед.н. **Дьомін А.І.**

д.с.-г.н. **Доля М.Н.**

к.б.н. **Шевченко П.Г.**

к.е.н. **Калачевська Л.І.**

д.пед.н. **Лузан П.Г.**

д.пед.н. **Манько В.М.**

к.пед.н. **Хоменко М.П.**

д.б.н. **Цвіліховський М.І.**

Точка зору редакційної колегії
не завжди збігається
з позицією авторів

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової
інформації

Серія КВ № 11644-515Р
від 14.08.2006 р.

03151, м. Київ-151,
вул. Смілянська, 11
тел./факс: 242-35-68,
e-mail: smcae@smcae.kiev.ua
http: // www.agroosvita.com

СЛОВО ДО ЧИТАЧІВ

Початок ХХІ ст. ознаменувався динамічними перетвореннями у світі, пов'язаними із загостренням боротьби між протилежними ідеологічними та геополітичними тенденціями розвитку суспільства. З одного боку, поширюються глобалізаційні процеси, що охоплюють усі сфери людської діяльності, та розвиваються процеси міжнародної інтеграції, а з іншого — наростають локалізаційні дезінтеграційні процеси, які, як це не парадоксально, відбуваються паралельно з глобалізацією та інтеграцією.

Революція Гідності та боротьба за свободу України створили умови для появи нової української ідеї — ідеї гідності, свободи і майбутнього. Україна перейшла в новітню добу історії, український народ отримав унікальний шанс побудувати державу, що вимагає свідомого вибору та пошуку сучасних напрямів поступу, першочергових пріоритетів та індикаторів належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку громадянського суспільства.

Культурний простір продовжує продукувати в громадян України істотні відмінності у світоглядних, ціннісних орієнтаціях, поглядах на минуле і майбутнє країни, шляхи її подальшого розвитку. Це вимагає підвищення якості підготовки фахівців усіх галузей знань, оскільки рівень їх кваліфікації на сьогоднішній день не відповідає інноваційним світовим тенденціям і зростаючим потребам в умовах інформаційно-технологічного розвитку та урахування етнонаціональних, соціально-культурних й інших особливостей різних регіонів, забезпечення конкурентоспроможності держави і нації в сучасному світі.

Підготовку кваліфікованих фахівців можуть здійснити вищі навчальні заклади, які впроваджують інноваційні технології навчання, що враховуватимуть українську самобутність, соціальне і культурне надбання нації, потребу у формуванні громадянина як інтелектуальної, професійно освіченої творчої особистості, здатної працювати в складних політичних, полікультурних та мультирелігійних вимірах України. Отже, організація освітньої діяльності у будь-якому вищому навчальному закладі має бути спрямована на створення умов для особистого розвитку і творчої самореалізації людини, формування національних та загальнолюдських цінностей, створення рівних можливостей для молоді у здобутті якісної освіти, підготовки до життя і праці в сучасних умовах, розроблення та запровадження освітніх інноваційних технологій, демократизацію освіти та навчально-виховного процесу, розвитку неперервної освіти впродовж життя,

НАУКА І МЕТОДИКА

інтеграцію української освіти в європейський і світовий простір, забезпечення соціального захисту студентів та науково-педагогічних працівників, відповідального ставлення до власного здоров'я, охорони навколишнього середовища, створення найбільш сприятливих умов життєдіяльності суспільства.

Саме це й зумовлює необхідність подальшого професійного обговорення серед наукової та викладацької спільноти на сторінках нашого журналу проблем підготовки фахівців різних галузей знань у вищих навчальних закладах.

Редакційна колегія

ЗМІСТ

ШЛЯХОМ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Голікова О.М.	До 200-річчя Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва: європейські освітні традиції як фундаментальна основа становлення навчального закладу (1816–1832 рр.).....	6
---------------	---	---

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Ткаченко А.О.	Інноваційні підходи до форм та розвитку управлінської компетентності керівника навчального закладу	15
---------------	--	----

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Халіман О.М.	Управління інноваційною діяльністю в коледжі	20
Бобиляк Д.С.	Управління гуманітарною підготовкою студентів аграрних коледжів	25

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ ТА ДОРАДНИЦТВО

Шульський М.Г.	Дорадництво: етапи становлення та розвитку	31
----------------	--	----

ДОСЛІДЖУЄМО ПРОБЛЕМУ

Рихлівський І.П., Строяновський В.С.	Особливості технологій вирощування картоплі в ХІХ–ХХ ст. та можливості їх удосконалення на винахідницькому рівні ...	40
---	--	----

ЯКІСТЬ ОСВІТИ

Каплична Н.С.	Особливості проведення лекційних занять з економічних дисципліни у вищих навчальних закладах	46
Хом'як С.В.	Проблеми формування у студентів коледжу професійних умінь і навичок у процесі вивчення дисципліни «Сільськогосподарські машини»	50
Свириднюк І.С.	Використання засобів наочності у процесі вивчення дисципліни «Ремонт машин і обладнання агропромислового виробництва»	54
Новак Я.В.	Особливості викладання юридичних дисциплін у вищому навчальному закладі	57

ВИДАТНІ ВИПУСКНИКИ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Алещенко М.І., Рихлівський І.П.	Володимир Петрович Ступаков	61
------------------------------------	-----------------------------------	----

ІНФОРМАЦІЯ ДО ВІДОМА	64
----------------------------	----

ШЛЯХОМ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

УДК 630x945.31(477.54)

Голікова О.М.,
кандидат історичних наук, доцент

Харківський національний аграрний
університет імені В.В. Докучаєва

**До 200-річчя Харківського національного аграрного
університету імені В.В. Докучаєва:
європейські освітні традиції як фундаментальна
основа становлення навчального закладу
(1816–1832 рр.)**

Досліджено вплив європейських освітніх традицій на становлення Інституту землеробства в Маримонті (Польща), правонаступником якого є Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва. Доведено, що навчальний заклад формувався відповідно до закономірностей становлення і розвитку вищої аграрної освіти Європи на початку XIX ст. Окреслено значення теоретичного доробку першого директора навчального закладу професора Єжи Беньяміна Флята у започаткуванні Інституту. Здійснено ґрунтовний аналіз ідей професора Флята щодо організації аграрної освіти на науковій основі; органічного поєднання теоретичної підготовки та практичних навичок майбутніх фахівців аграрної справи; розподілу в рівні підготовки фахівців сільського господарства з урахуванням специфіки тих функцій, що вони виконуватимуть у майбутньому; забезпечення самоврядування у діяльності аграрного вишу; необхідності стимулювання державою підготовки фахівців відповідного профілю шляхом надання преференцій у працевлаштуванні в державні установи особам, що мають документи про закінчення Інституту; соціального захисту студентів тощо. Акцентовано увагу на тому, що ці ідеї не втратили своєї актуальності дотепер і є стрижнем євроінтеграційного курсу сучасних аграрних вишів України.

Ключові слова: історія аграрної науки та освіти, європейські традиції аграрної освіти, Інститут землеробства в Маримонті, Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва.

Вступ. Наближення 200-річчя Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва актуалізує вивчення історії перших років його існування. Заснований за указом російського імператора Олександра I від 5 жовтня (23 вересня) 1816 р. у Королівстві Польському як Інститут землеробства в Маримонті, неподалік Варшави, сьогодні Харківський агроуніверситет є провідним науково-навчальним центром сучасної України. Історія ХНАУ – це початкова точка в становленні вищої аграрної освіти і науки сучасних України, Польщі та Росії.

Будучи прямим правонаступником Інституту землеробства в Маримонті – четвертого аграрного вишу в Європі – ХНАУ у своєму розвитку пройшов кілька етапів. Перший етап: 1816–1861 рр. – маримонтський, коли Інститут розміщувався у передмісті Варшави і розвивався згідно з польськими освітніми традиціями під жорстким контролем російської влади. У свою чергу, маримонтський етап історії Інституту поділяється на самостійні періоди. Перший: 1816–1840 рр. – охоплює час існування навчального закладу як Інституту землеробства в Маримонті. Другий: 1840–1861 рр. – пов'язаний з історією Інституту сільського господарства та лісівництва в Маримонті, який створено шляхом об'єднання вказаного Інституту землеробства з іншим вищим навчальним закладом –

Лісівничою школою у Варшаві, заснованої за указом Олександра I від 17 (5) жовтня 1816 р. на тих самих засадах, що й Інститут землеробства в Маримонті.

Другий етап: 1862–1914 рр. – ново-олександрійський, коли Інститут був розташований за 120 км на південь від Варшави в містечку Пулави (впродовж 1842–1918 рр. – посад Нова Олександрія) Люблінської губернії. Починаючи від 1869 р., Інститут зазнав всебічної русифікації і перетворився на визнану в світі школу російських ґрунтознавців, що унеможливило його розвиток як польського вишу. Фактично Ново-Олександрійський інститут сільського господарства та лісівництва був центром поширення російських впливів у Польщі.

Інститут, що опинився на початку Першої світової війни у зоні воєнних дій, 5 серпня (23 липня) 1914 р. було евакуйовано з Польщі до Харкова. Не маючи постійної прописки, на правах евакуйованого, Інститут офіційно іменувався «Ново-Олександрійським інститутом сільського господарства та лісівництва (в Харкові)». Отже, польський період історії ХНАУ тривав фактично понад 100 років – від 1816 р. до 1921 р., коли спеціальною Постановою Раднаркому УРСР від 26 березня 1921 р. навчальний заклад було перейменовано на Харківський інститут сільського господарства та лісівництва. Саме від цієї Постанови 1921 р. починається третій – харківський етап історії навчального закладу.

Наукове дослідження польського періоду історії ХНАУ набуває особливого значення за сучасних умов реалізації Україною євроінтеграційного курсу, адже впродовж 1816–1914 рр. навчальний заклад формувався під впливом традицій європейської освіти у кордонах етнічної Польщі, відповідно до закономірностей становлення і розвитку вищої аграрної освіти Європи у XIX – на поч. XX ст.

Навчальний заклад було засновано за часів існування Королівства Польського як автономного державного утворення у складі Російської імперії відповідно до підписаної Олександром I у 1815 р. Конституційної Хартії Королівства. Створення Інституту землеробства в Маримонті та Лісівничого училища у Варшаві відображало передусім тогочасні потреби Польщі у підготовці на академічних засадах кваліфікованих аграріїв та лісівників і здійснювалося в умовах певної фінансової автономії краю згідно з польськими освітніми традиціями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Початки наукового вивчення історії вишу закладено колишнім доцентом Харківського сільськогосподарського інституту (далі – ХСПІ) Й.Д. Фурсенком, який 1968 р. видав нариси з історії ХСПІ [8]. Запрограмована ідеологічна упередженість автора не дозволила йому використати документальні джерела (попри їхню наявність), які б об'єктивно висвітлювали історію становлення Інституту в Польщі у контексті розвитку європейської аграрної освіти і науки. Вірогідно, вперше питання щодо розширення меж наукового пошуку та залучення нових архівних документів порушено автором цієї публікації в статті, надрукованій у «Київській старовині» 2010 р. [4]. В останньому колективному виданні з історії ХНАУ, що вийшло друком 2011 р. з нагоди його 195-річчя, зроблено спробу визначити нові підходи до вивчення історії вишу на всіх етапах його розвитку, зокрема й за часів розташування навчального закладу на території Польщі [6, С. 62-63]. Частково це завдання вирішено автором цієї статті у низці публікацій з історії Інституту землеробства (від 1840 р. – Інституту сільського господарства і лісівництва) в Маримонті та Лісівничого училища у Варшаві [1, 2, 3].

Базові принципи (навчально-методичні, наукові, виробничі тощо) підготовки аграрних кадрів найвищої кваліфікації у загальних рисах можна дослідити за допомогою архівних документів, що відображають сторінки початкового періоду історії ХНАУ. На початку Першої світової війни керівництву тодішнього Ново-Олександрійського інституту вдалося вивезти до Харкова безцінні архіви. Польські вчені подібних документів не мають, про що вони неодноразово

повідомляли під час перебування в ХНАУ. Йдеться про документальні матеріали за 1816–1919 рр., які перебували на постійному зберіганні в архіві тодішнього ХСПГ до 1970 р., коли їх було передано до Державного архіву Харківської області (далі – ДАХО). Складений на той час опис документів інституту за 1816–1919 рр. засвідчив, що передані до ДАХО матеріали сформовано з «розсипу окремих документів за різні роки» [15, оп. 3, арк. 2.]. До опису внесено 146 документів – усе, що збереглося в архіві з польського періоду історії вишу. Сьогодні ці документи представлено в ДАХО (Фонд 669, Маримонтський землеробський інститут Міністерства народної освіти, м. Маримонт). Особливе значення для нашого дослідження має «План заснування землеробської школи в Маримонті» [14, ф. 669, оп. 3, од. зб. 4, арк. 1-7], складений фундатором і першим директором Інституту в Маримонті, професором Єжи Беньяміном Флятом (1768–1860 рр., пол. Jerzy Benjamin Flatt), відомим у вітчизняній історичній науці як Веніамін Флят [6, С. 35; 8, С. 8-9].

Ставлення і визначення мети статті. Автор ставить за мету дослідити вплив і спадковість традицій європейської сільськогосподарської освіти на становлення ХНАУ як одного з найстаріших в Європі аграрних вишів. Досвід європейських вищих аграрних шкіл, опрацьований фундаторами Інституту землеробства в Маримонті на початку ХІХ ст., слугував «дорожньою карткою» наступним поколінням ідеологів і натхненників вищої сільськогосподарської освіти аж до початку ХХІ ст. – незалежно від географічного розташування вишу і політичних уподобань його керівників. Першочергову увагу автор приділяє «Плану заснування землеробської школи в Маримонті» професора Флята з огляду на його унікальне значення у вивченні питання щодо впливу європейських освітніх традицій на становлення сучасного ХНАУ. На момент відкриття навчального закладу в Маримонті на перший курс було прийнято три студенти, з якими працювали три професори. За майже 200 років свого існування ХНАУ підготував понад 100 тис. фахівців-аграріїв і лісівників. Це стало можливим зокрема й завдяки практичній реалізації розроблених професором Флятом принципів заснування землеробської школи в Маримонті, багато з яких не втратили своєї актуальності дотепер.

Хронологічні межі дослідження: 1816–1832 рр. – від підписання російським імператором Олександром І Указу про заснування Інституту землеробства в Маримонті до припинення фінансування вишу внаслідок антиросійського повстання 1830–1831 рр. через малу кількість студентів і нестачу коштів.

Виклад основного матеріалу. Попри те, що йдеться про людину, яка була біля витоків європейської сільськогосподарської освіти і науки, в українській історіографії діяльність польського вченого-агронома залишається малодослідженою проблемою. Спробу навести докладнішу інформацію про першого директора Інституту в Маримонті здійснено в колективній монографії «Історія Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва». Але через обмеженість фактичного матеріалу навіть з дати народження професора Єжи Беньяміна Флята зроблено прикру помилку: наведено 1778 р. [6, С. 35], у той час як він народився 1768 р. і прожив 92 роки. Помер учений 1860 р. у м. Радзимін неподалік Варшави.

До кінця життя сфера його наукових і громадських інтересів була пов'язана з агрономією та сільськогосподарською освітою Польщі. Праці професора Флята надруковано у виданнях: «Опис князівства Варшавського з коротким нарисом історії Польщі до теперішнього часу» (1809 р.); «Опис Інституту незможних учнів у Гофвілі» (1816 р.); «Про стан конярства у Польському королівстві» (Варшава, 1829 р., Т. 2) [6, С. 35-36] тощо. Учений редагував науковий часопис «Ceres» («Церера»), присвячений усім галузям аграрного виробництва. В одному з номерів журналу він навів мапу фільварку «Руда», який

належав Інституту землеробства в Маримонті [9]. Сьогодні в Головній Школі Сільського Господарства у Варшаві (пол. Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie), яка має з Харківським НАУ спільне історичне коріння, видатних науковців і педагогів нагороджують медаллю імені Єжи Беньяміна Флята [10].

Вірогідно, через брак документів польські та українські історики висловлюють різні погляди з питання терміну перебування професора Флята на посаді директора Інституту землеробства в Маримонті. Так, у польських джерелах наведено дати 1816–1833 рр. [9], у той час як в українських – 1819–1830 рр. [6, С. 35]. Спробуємо розібратися в цих проблемах, спираючись на архівні документи, представлені в ДАХО.

Інші документальні матеріали залучено автором з оприлюднених польських, українських і російських джерел.

Народився Єжи Беньямін Флят 1768 р. у дворянській родині Яна Флята і Беати Кох у польському містечку Скокач, неподалік Познані. Середню школу майбутній директор Інституту в Маримонті закінчив у м. Познань, після чого працював агрономом у фільварку. Пізніше викладав у пруському кадетському корпусі в м. Каліш (пол. Kalisz) у центральній частині Польщі [9]. З ініціативи польського державного і громадського діяча, філософа, вченого і мецената Станіслава Сташица, на той час – президента Товариства друзів науки у Варшаві (пол. Towarzystwo Przyjaciół Nauk, від якого бере початок Академія наук Польщі), Єжи Беньяміна Флята рекомендовано на посаду директора Інституту в Маримонті [9; 11]. Для реалізації цих планів його відряджено до Німеччини і Швейцарії з метою ознайомлення з досвідом організації та методикою викладання в аграрних навчальних закладах цих країн. Зокрема, професор Флят відвідав ферму Мьоглін (нім. Mugglin) в містечку Вріцен (нім. Wriezen) неподалік Бранденбурга в Пруссії, яка належала агроному Альбрехту Даніелю Теєру (1752–1828 рр., нім. Albrecht Daniel Thaer) і де 1806 р. створено перший в Європі академічний інститут сільського господарства, який від 1819 р. називатиметься «Королівська Прусска Академія сільського господарства» (нім. Königlich Preussische Akademie des Landbaus) [12; 13], та сільськогосподарську школу Філіпа Емануїла Феленберга (1771–1844 рр., нім. Philipp Emanuel von Fellenberg) в містечку Гофвіль, неподалік Берна (Швейцарія) [7, С. 501-502]. Результатом останньої поїздки став, зокрема, рукопис професора Флята «Офіційна подорож у Швейцарію з Каліша» («Dziennik Podróżu do Szwaucaryi z Kalisza», 1816 р.), який нині зберігається в колекції музею Головної Школи Сільського Господарства у Варшаві [11].

Упродовж дворічного закордонного відрядження Єжи Беньямін Флят вивчав внутрішню організацію аграрних навчальних закладів; купував, наскільки дозволяли власні фінанси, підручники і спеціальну літературу. Водночас продумував заходи зі створення навчального закладу в Маримонті. Результатом цього став розроблений ним «План заснування землеробської школи в Маримонті». Наведений документ складено 3 серпня 1818 р., коли закордонне відрядження ще тривало. Однак про його попередні результати та мету створення вищої аграрної школи в Польщі професор Флят поінформував Комісію народної освіти ще 22 липня [14, ф. 669, оп. 3, од. зб. 4, арк. 1]. На думку професора, мета школи в Маримонті полягала в «удосконаленні і підготовці аграрних землеробів». У Польщі, доводив учений, як і в інших європейських країнах, потрібно забезпечити підготовку трьох категорій землеробів: 1) старост і старших батраків; 2) економів та прикажчиків для окремих фільварків; 3) управителів великими маєтками – власними або чужими. До того ж формувати їхні знання потрібно з урахуванням специфіки тих функцій, які випускники Інституту виконуватимуть у майбутньому. Ідею одночасної організації різних рівнів сільськогосподарської освіти в одному виші запозичено і розвинуто вченим з досвіду діяльності перших аграрних навчальних закладів у Європі.

Професор Флят виклав докладний план з підготовки старост і старших батраків. В Інституті мають навчатися упродовж одного-двох років хлопці, які мають знання на рівні будь-якої «елементарної школи» для бідних і яким виповнилося 16 років, чисельністю – не більше 12 осіб для забезпечення «кращого за ними нагляду та контролю» [14, ф. 669, оп. 3, од. зб. 4, арк. 1]. Учням, яким бракуватиме знань «елементарної школи» для подальшого навчання, пропонувалися додаткові щоденні годинні заняття, де їх навчатимуть читання друкованих і писаних матеріалів, усного рахівництва, рисування від руки простих землеробських знарядь та предметів домашнього вжитку, а за бажанням й здібностями – вчитимуть писати і складати прості реєстри. Важливе місце у планах ученого відводилося практичним заняттям: влітку – роботі в полі та нагляду майбутніх старост за робітниками; взимку – ремонтуванню сільськогосподарських знарядь та догляду за рогатою худобою тощо. Оплачуватиме навчання особа, яка зацікавлена в підготовці старости чи батрака, – 6–8 талерів; харчуватимуться учні разом із прислугою в Інституті чи в «елементарній школі». Професор Флят наполягав на негайному відкритті такої школи в Маримонті під безпосереднім керівництвом директора Інституту, щоб завдяки цьому надати шкільному вчителю можливість «стати досвідченим у своєму покликанні». Через кілька років школу планувалося перевести у фільварок Вавржишев, де на одного учня планувалося щорік витратити 300 польських злотих [14, ф. 669, оп. 3, од. зб. 4, арк. 1, 2 зв.]. Професор Флят відзначав, що цей план він запозичив із досвіду школи для бідних у швейцарському Гофвілі. На його переконання, школи для бідних землеробів з часом існуватимуть у кожному фільварку та готуватимуть як старост і батраків, так і сільських господарів та «елементарних вчителів», що згодом дозволить відокремити школи від Інституту землеробства в Маримонті.

Підготовка економістів та економічних писарів (у сучасних термінах – менеджерів і бухгалтерів) мала свої особливості, – доводив далі професор Флят. Для підготовки таких фахівців в Інституті потрібний дещо вищий рівень початкової освіти вступників. Якщо знань бракуватиме, то один з учителів чи секретар Інституту має взяти на себе читання лекцій про те, «як писати листи, вести кореспонденцію і письмові рахунки» [14, ф. 669, оп. 3, од. зб. 4, арк. 2]. З економічних дисциплін підінспектором Інституту тричі на тиждень викладатиметься курс теоретичного і практичного землеробства «без глибоких висновків з хімії, фізіології рослин і зоології». Учні навчатимуть простих способів аналізу ґрунту; класифікації рослин, що вирощуються у господарствах; використання та ремонту сільськогосподарських знарядь і простих машин. Вихованці отримають деякі знання з тваринництва, а також ветеринарії. Їх навчатимуть виготовлення пива та горілки на найкращих пивоварних і винокурних заводах [14, ф. 669, оп. 3, од. зб. 4, арк. 2, 2 зв.]. Найбільш точні знання учні цієї групи мали отримати з ведення «економічного рахівництва». У класах учні займатимуться «наукою ... щонайбільше 3 години»; в інший час вони працюватимуть у господарствах для набуття практичних навичок. Група таких учнів становитиме не більше 12 осіб; годуватимуть їх – «в економа чи писаря». Уряд визначатиме платню за перебування в Інституті. Наприклад, щомісячна вартість харчування становитиме 10 талерів, за навчання – 4 талери, за житло – 3 талери, ліжка – 1 талер, прислуга – 0,5 талера. Плата за опалення – 20 талерів на рік. З метою заохочення до навчання в Інституті професор Флят пропонував заборонити працевлаштування у державні маєтки на посади старост, економістів чи агрономів, а також на державні посади в Головне Управління Національного Державного Майна осіб, що не мають документів про закінчення Інституту [14, ф. 669, оп. 3, од. зб. 4, арк. 2, 2 зв.].

Найсудовіші вимоги професор Флят висував до підготовки управителів маєтками. На навчання мали вступати особи, що мали освіту хоча б на рівні 4 класів департаментських шкіл; кількість учнів – не більше 15 осіб; віком від 16 до 30 років «і навіть більше, лише б було покликання». Упродовж двох років навчання ці студенти вивчатимуть загальну, агрономічну і технічну хімію, фізику, механіку, зоологію і ветеринарію, ентомологію, ботаніку і фізіологію рослин, мінералогію, курс практичного і теоретичного землеробства, математику, сільське будівництво, лісівництво, аграрне законодавство, таксацію та адміністрування маєтків і сільсько-господарське рахівництво. Заняття в аудиторіях мали тривати 4-5 годин; інший час – «для особистої наполегливості» (у сучасних термінах – «індивідуальна робота»). Харчуватися студенти цієї групи мали разом з директором Інституту «для кращого знайомства та виховання належної сором'язливості». Плата, що її визначав уряд, мусила становити на місяць: харчування – 16 талерів, навчання – 8 талерів, житло – 3 талери, ліжка – 1 талер, прислуга – 0,5 талера. Опалення – 20 талерів на рік [14, ф. 669, оп. 3, од. зб. 4, арк. 3].

Тобто відповідно до соціальної належності, рівня початкової освіти та тих виробничих задач, що виконуватимуть вихованці Інституту у своїй майбутній професійній діяльності, їх було розподілено за трьома групами. Подібний критерій до організації Інституту професор Флят перейняв з досвіду організації перших аграрних навчальних закладів в Європі.

Окрему частину Плану з організації Інституту в Маримонті становить ідея щодо існування в одному навчальному закладі землеробської, ветеринарної і лісівничої шкіл. Їхнє об'єднання під дахом одного Інституту зумовлено суто прагматичними завданнями: 1) необхідністю для старост та управителів маєтків мати водночас всебічні знання з аграрної, ветеринарної та лісівничої галузей, щоб забезпечити і потреби аграрного виробництва Польщі, і стабільні прибутки випускників Інституту; 2) збереженням «народних грошей» (ті ж самі професори, література, колекції, обладнання тощо); 3) наближенням до місць практики, адже в інститутських фільварках були стада овець, коней, свиней, великої рогатої худоби, нарешті ліси, що сприяло отриманню вихованцями Інституту всебічних практичних навичок. З цих самих причин професор Флят заперечував проти існування Лісівничої школи у Варшаві, на відстані від практичного лісівництва, і доводив необхідність проживання «головних викладачів кожної школи» в Маримонті, ближче до місць практики та учнів усіх відділень [14, ф. 669, оп. 3, од. зб. 4, арк. 3, 3 зв.]. Незважаючи на те, що минуло майже два століття від часу розробки професором Флятом Плану з організації Інституту в Маримонті, маємо визнати, що багато з його положень не втратили своєї актуальності й донині. Наприклад, ідея щодо забезпечення комплексних знань з аграрної, ветеринарної та лісівничої галузей має значення й для сучасних випускників аграрних вишів України, де нарівні існують невеликі агропідприємства та великі агропромислові комплекси. Також слушна думка професора щодо наближення аграрної освіти до місць практики та органічного поєднання аудиторних занять з набуттям реального досвіду у сфері виробництва.

Самостійний розділ плану присвячено управлінню Інститутом та його господарством. Управління Інститутом покладалося на директора Інституту, який неодмінно мав мешкати в Маримонті і підпорядковуватись Урядовій комісії (якійсь одній: або Комісії народної освіти, або Комісії внутрішніх справ, щоб уникнути подвійного підпорядкування та плутанини). На переконання професора Флята, директор мусить мати всю повноту влади в Інституті, з одночасним забезпеченням контролю його діяльності з боку уряду. Але жодне директорське рішення (навіть хибне, на думку вищого керівництва) не підлягало скасуванням без погодження з директором та врахування його аргументів. Директор мав відповідати за господарську та навчальну роботу; підбирав кадри для подальшого їхнього затвердження у вищих інстанціях та складав інструкції для кожного підлеглого; визначав план лекцій та предмети, що вивчатимуться в Інституті, при

цьому особисто викладав 6–8 уроків на тиждень. Також до його компетенції належав нагляд за учнями, фінансові питання із щомісячним звітом про інститутські та господарські кошти та раз на три місяці – про стан усього Інституту. Раз на тиждень він мав відвідувати фільварки і вникати в усі справи інститутських господарств. І мати деяку фінансову самостійність, щоб хоча б 600 польських злотих без погодження з начальством міг витратити на вирішення невідкладних питань [14, ф. 669, оп. 3, од. зб. 4, арк. 4, 4 зв.]. Фактично Планом передбачено зосередження всіх управлінських функцій у директора, своєрідна централізація влади в його руках, адже «...у землеробстві надзвичайно багато залежить від того, щоб своєчасно і з великою старанністю виконувати роботи, і відтак, що лише директор знає про загальний хід справ, наперед знаючи, де й що потрібне, ... він один лише може всім управляти...» [14, ф. 669, оп. 3, од. зб. 4, арк. 4].

На нашу думку, вже на початку XIX ст. досвід перших європейських сільськогосподарських шкіл підштовхував їхніх організаторів до розуміння значення самоуправління у діяльності вишів з наданням широких повноважень їхнім керівникам. Професор Флят так сформулював цю ідею: «Що менше директор буде зв'язаний по руках у справі обладнання господарства, то відповідальнішим він буде, і більший успіх можна очікувати ...» [14, ф. 669, оп. 3, од. зб. 4, арк. 4 зв.].

Після повернення з-за кордону в грудні 1818 р. професора Флята 1 січня 1819 р. призначено директором Інституту. На наш погляд, твердження польських колег про перебування професора Флята на цій посаді з 1816 р. якраз і не враховує факту офіційного призначення професора Флята на цю посаду 1819 р. після затвердження урядом відповідного звіту за результатами відрядження вченого до Європи. Заняття в Інституті розпочалися лише 30 серпня 1820 р. Розташовувався Інститут у колишньому палаці королеви Польщі Марії Казимири (Марисеньки) Собеської, дружини короля Яна III Собеського. До програми навчання внесено такі дисципліни: фізика, механіка, ботаніка, фізіологія рослин, сільськогосподарська і технічна хімія, мінералогія, геодезія з нівелюванням, сільськогосподарська архітектура, креслення, землеробство, культура рослин, тваринництво, організація господарства, лувництво, рибальство, таксація маєтків, історія сільського господарства, ветеринарія і лісівництво. Навчальною програмою передбачено проведення сільськогосподарських дослідів, наукових досліджень і виробнича практика. Завдяки зусиллям ученого в Інституті діяли: бібліотека, цегельня, млин для подрібнення кісток на добрива, лісівнича дача, хмільник, винокурня, ферма великої рогатої худоби тощо. Директор регулярно здійснював заходи для підняття престижу Інституту і його значущості в аграрному виробництві. Результатом його діяльності в цьому напрямі стало відкриття 1824 р. ветеринарної школи. Вона розміщувалася у фільварку Бураки.

Директорство професора Флята тривало до 1830 р. Під час антиросійського повстання 1830–1831 рр. Інститут землеробства в Маримонті та Лісівниче училище у Варшаві опинилися в центрі революційних подій. У листопаді 1830 р. зруйновано приміщення Маримонтського інституту. Значно скоротилася чисельність учнів «обох інститутів» [14, ф. 669, оп. 3, од. зб. 20, арк. 4 зв.]. Через незначне число студентів і нестачу коштів уряд 1832 р. припинив фінансування вишу. За період від 1816 до 1830 рр. Інститут землеробства підготував 70 фахівців сільського господарства [1, С. 64].

Висновки

Становлення сучасного ХНАУ відбувалося в контексті європейського процесу організації аграрних вишів на початку XIX ст. Логічним продовженням цього процесу стала програма реформування аграрної освіти, розроблена професором В.В. Докучаєвим на початку 90-х рр. XIX ст.: «Якщо дійсно бажать піднести землеробство, то ще мало однієї науки і техніки, мало одних жертв держави,

для цього необхідні добра воля, освічений погляд на справу і любов до землі... А цій біді зможе допомогти лише одна школа – школа початкова, школа середня, школа вища, університетська» [5, С. 116]. Ідеї професора Флята щодо організації аграрної освіти на науковій основі; органічного поєднання теоретичної підготовки та практичних навичок майбутніх фахівців аграрної справи; розподілу в рівні підготовки фахівців сільського господарства з урахуванням специфіки тих функцій, що вони виконуватимуть у майбутньому; забезпечення самоврядування у діяльності аграрного вишу; необхідності стимулювання державою підготовки фахівців відповідного профілю шляхом надання преференцій у працевлаштуванні в державні установи особам, що мають документи про закінчення Інституту; соціального захисту студентів тощо не втратили своєї актуальності дотепер. Вони є стрижнем євроінтеграційного курсу сучасних аграрних вишів України.

Актуальні напрями подальшої розробки проблеми. Дослідження історії ХНАУ на різних етапах його розвитку залишається важливим для сучасного українознавства. Зокрема, поглибленого вивчення потребують питання щодо еволюції поглядів науковців на стандарти вищої аграрної освіти упродовж майже 200-річної історії навчального закладу. Історія одного з найперших в Європі аграрних ВНЗ уможливило розвиток спільних студій українських та польських науковців.

Література

1. Голікова О. Інститут сільського господарства та лісівництва в Маримонті: причини створення та засади організації (1838–1840 рр.) / О. Голікова // Українознавчий альманах / Центр українознавства філософського факультету КНУ імені Тараса Шевченка. – Київ, 2014. – Вип. 17. – С. 294-297.
2. Голікова О. М. Варшавське лісівниче училище (1816 р. засн.) та його роль у становленні вищої лісівничої освіти в Україні [Електронний ресурс] / О. М. Голікова // Історія науки і біографістика. – 2014. – № 3. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/INB_Title_2014_3_5.pdf
3. Голікова О. М. Варшавське Лісівниче училище та його роль у становленні факультету лісового господарства Харківського НАУ імені В. В. Докучаєва / О. М. Голікова // Вісник Харк. нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки. – 2014. – № 1119. – Вип. 18. – С. 24-30.
4. Голікова О. М. Польський період історії Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва (1816–1914 рр.) / О. М. Голікова // Київська старовина: наук. іст.-філол. журнал. – 2010. – № 2. – С. 124-132.
5. Докучаев В. В. Наши степи прежде и теперь / В. В. Докучаев. – Москва. – Ленинград : Сельхозгиз, 1936. – 123 с.
6. Історія Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва : кол. моногр. / О. М. Голікова, А. І. Кравцов, Р. І. Киричок та ін. / Харк. нац. аграр. ун-т імені В. В. Докучаєва. – Харків, 2011. – 544 с.
7. Российская педагогическая энциклопедия : в 2 т. / гл. ред. В. В. Давыдов. – Москва : БРЭ, 1993–1999. – . – Т. 2 (М-Я). – 1999. – 672 с.
8. Фурсенко И. Д. Харьковский ордена Трудового Красного Знамени сельскохозяйственный институт имени В. В. Докучаева: очерки истории / И. Д. Фурсенко. – Киев : Урожай, 1968. – 168 с.
9. Jerzy Benjamin Flatt [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://warszawa.wikia.com/wiki/Jerzy_Benjamin_Flatt

10. Medal. Jerzy Benjamin Flatt [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://archiwumallegro.pl/jerzy_benjamin_flatt-2815026753.html
11. Jerzy Benjamin Flatt [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://pl.wikipedia.org/wiki/Jerzy_Benjamin_Flatt
12. Rittergut Мцглин [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://de.wikipedia.org/wiki/Rittergut_Мцглин
13. Тээр Альбрехт-Даниель. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона : в 86 т. (82 т. и 4 доп.) [Электронный ресурс] / Тээр Альбрехт-Даниель. – СПб., 1890–1907. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/Тээр_Альбрехт_Даниель
14. Державний архів Харківської області.
15. Архів Харківського національного аграрного університету імені В. В. Докучаєва.

Исследовано влияние европейских образовательных традиций в становлении Института земледелия в Маримонте (Польша), правопреемником которого является Харьковский национальный аграрный университет имени В.В. Докучаева. Доказано, что учебное заведение формировалось в соответствии с закономерностями становления и развития высшего аграрного образования Европы вначале XIX в. Отмечено значение теоретического наследия первого директора учебного заведения профессора Ежи Беньямина Флята в учреждении Института. Осуществлён углубленный анализ идей профессора Флята по организации аграрного образования на научной основе; органическому сочетанию теоретической подготовки и практических навыков будущих специалистов аграрного профиля; распределению по уровням подготовки специалистов сельского хозяйства с учетом специфики тех функций, которые они будут выполнять в будущем; обеспечению самоуправления в деятельности аграрного вуза; необходимости стимулирования государством подготовки специалистов соответствующего профиля путем предоставления преференций в трудоустройстве в государственные учреждения лицам, имеющим документы об окончании Института; социальной защите студентов и др. Акцентировано внимание на том, что эти идеи не потеряли своей актуальности до сих пор и являются стержнем евроинтеграционного курса современных аграрных вузов Украины.

Ключевые слова: история аграрной науки и образования, европейские традиции аграрного образования, Институт земледелия в Маримонте, Харьковский национальный аграрный университет имени В.В. Докучаева.

The influence of European educational traditions in the development of the Institute of Agriculture in Marimont (Poland) which is the successor of Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchayev has been researched. It was proved that the educational establishment had been formed under the laws of formation and development of Higher Education in Europe in the early XIX century. The theoretical heritage importance of Professor Jerzy Benjamin Flyat, the first director of educational establishment, in establishing the Institute has been outlined. The detailed analysis has been done concerning Professor Flyat's ideas about the organization of agricultural education on a scientific basis; organic combination of theoretical knowledge and practical skills of future specialists in the sphere of agrarian business; distribution in the level of agricultural specialists training taking into account the specific functions performed in the future; providing self-government in the agricultural higher school activity; the necessity to stimulate by the state the preparation of specialists of corresponding speciality by giving preferences in the job placement in the state institutions for persons with documents

about the graduation from the Institute; social protection of students etc. The attention is paid to the fact that these ideas are still relevant and are the core of European integration course for modern agricultural higher educational establishments in Ukraine.

Key words: the history of agricultural science and education, European traditions of agricultural education, Institute of Agriculture in Marimont, Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchayev.

ІННОВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 378.091.113

Ткаченко А.О.,
магістрантка гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет
біоресурсів і природокористування України

Інноваційні підходи до форм та розвитку управлінської компетентності керівника навчального закладу

У статті йде мова про інноваційні підходи до формування професійної компетентності сучасного керівника навчального закладу. Визначено умови, що можуть підвищити результативність управлінської діяльності керівника сучасного навчального закладу та основні складові результатів його діяльності.

Ключові слова: компетентність, модернізація, освітні інновації, інноваційна діяльність, управління, керівник.

Актуальність. Освіта має вирішальне значення для формування інтелектуального потенціалу, побудови демократичного суспільства, здобуття знання, необхідного для удосконалення всіх сфер життя. Поетапне входження України до світового простору, інноваційні процеси в освіті виявили наявність істотних суперечностей між потребами часу та реальним запровадженням нових інноваційних технологій в управління освітніми навчальними закладами. З огляду на це актуальним є розгляд сучасного стану зазначеного питання, яке фактично почало розроблятися дослідниками та органами управління освітою в Україні тільки упродовж останнє десятиріччя.

Над питаннями впровадження нових інноваційних підходів до розвитку управлінської компетентності керівників освітніх закладів працюють вітчизняні науковці Г.М. Артюх, Л.В. Батчен, Т.М. Боголіб, І.В. Дронова, М.Г. Слоква.

Актуальність визначається провідною роллю інновацій у формуванні управлінської компетентності керівника навчального закладу для забезпечення ефективності управління.

Компетентнісний підхід вважається ключовою інноваційною ідеєю сучасної освіти. Принцип професіоналізму передбачає наявність обов'язкової спеціальної підготовки керівника освіти для роботи на певному управлінському рівні. Відповідність освіти посаді всіх суб'єктів управління забезпечується періодичним підвищенням їх кваліфікації в закладах післядипломної освіти шляхом стажування або самоосвіти. Компетентність – загальна здатність і готовність до продуктивної діяльності. Управлінська компетентність потребує вміння добирати необхідні знання для виконання конкретних управлінських дій [2].

Метою поданої статті є розкриття сутності інноваційних підходів до розвитку управлінської компетентності керівника навчального закладу.

З переходом України до ринкової економіки виникла нагальна потреба в модернізації системи управління навчальними закладами, у створенні команди професіоналів-управлінців у галузі освіти. Професіоналізація керівників вимагає особливої уваги за нових умов управління освітнім процесом у сучасних навчальних закладах, де вони відіграють найважливішу роль у впровадженні інновацій. Під терміном «інновація» – ми розуміємо «нововведення, цілеспрямовану зміну, яка викликає перехід системи з одного стану до іншого. Інноваційна освітня діяльність відповідає процесам внесення якісно нових елементів в освіту» [4].

На нашу думку, до управлінських інновацій слід віднести сучасні економічні, психологічні, діагностичні, інформаційні технології, які дають змогу створити відповідні умови для оперативного й ефективного прийняття керівником управлінського рішення. У сукупності управлінських інновацій, що впроваджуються в навчальних закладах, виділяються: модернізовані зміст, форми й методи управлінської діяльності керівника, громадсько-державні, регіональні, модульні, проектні моделі управління.

Практика педагогічної діяльності свідчить, що колектив на чолі з керівником має визначитися, які це будуть зміни за інноваційним потенціалом: удосконалення, раціоналізація, модернізація, оптимізація; комбінаторні нововведення, які передбачають конструктивне використання елементів різних методик; принципово нові, радикального характеру технології навчання, виховання, розвитку молоді, організації педагогічного процесу, управління закладом освіти.

Слід підкреслити, що спільними рисами інноваційних технологій є діяльність педагогів на діагностичній основі, психологізація педагогічного процесу, диференціація та індивідуалізація навчання й виховання, розвивально-творчий характер діяльності тих, хто навчається, атмосфера співробітництва та психологічного комфорту, моніторинг навчального процесу, педагогічне проектування, підвищена увага до потреб та запитів студентів.

Основними принципами відбору інноваційних технологій є перспективність, демократичність, гуманність, інтегративність, реалістичність, цілісність, керованість, економічність, актуальність. Оцінювати новації доцільно за трьома основними критеріями: актуальність, корисність, реалістичність.

Актуальність новацій пов'язана з можливістю й необхідністю розв'язати певну проблему саме зараз. Проблема означає невідповідність між реальним станом справ і бажаним, між об'єктивно існуючими проблемами й можливостями їх вирішити, між бажаними результатами й вибором способів їх досягнення. Проблема стає актуальною, коли постає необхідність розв'язати протиріччя для досягнення певної мети діяльності й конкретних результатів.

Корисність новацій зумовлюється такими показниками:

- а) інноваційний потенціал;
- б) надійність та вірогідність очікуваних результатів;
- в) перспективність та подальший попит на інновацію.

Можливість реалізувати новацію передбачає аналіз ресурсного, кадрового, програмно-методичного, матеріально-технічного та інших видів забезпечення [5].

Комплексна діяльність щодо створення, засвоєння, використання та поширення новацій називається інноваційним процесом, який становить певну систему, що в основі своїй є поліструктурною. Інноваційний процес відображає перебіг, послідовність змін компонентів педагогічного процесу, життєвий цикл інновацій. Діяльнісна структура охоплює сукупність компонентів: мотиви – цілі – задачі – зміст – форми – методи – результати.

До суб'єктивної структури належать суб'єкти інноваційного процесу: керівник, заступники, педагоги, студенти. Управління інноваційним процесом передбачає реалізацію керівником управлінського циклу: аналіз – планування – організацію – контроль – регулювання – аналіз.

Інноваційні підходи утворюють нові моделі управлінської діяльності: системний підхід, ситуаційний підхід, програмне управління, цільове управління, програмно-цільове управління, управління за кінцевим результатом, кібернетичне управління, діалогічне, колегіальне, партисипативне управління, управління розвитком закладу освіти, управління якістю освіти, адаптивне управління, фасилітативне управління, рефлексивне управління, особистісно орієнтоване управління, оптимізаційне управління, демократичне управління, управління інноваційними процесами [2].

Слід мати на увазі, що на впровадження нововведень як основи поліпшення роботи навчального закладу впливають такі чинники:

1. Зовнішні чинники інноваційної політики: замовлення суспільства на освітні результати; демографічні показники; фінансування освіти.

2. Характерні риси інноваційної практики на місцевому рівні: традиції інноваційних спроб; навчання керівників закладів освіти управляти інноваційними процесами.

3. Характерні риси інноваційної діяльності на рівні навчального закладу: дії менеджера закладу щодо поширення новацій.

4. Характерні ознаки нововведення: потреба змін; зрозумілість і комплексність сфери змін; якість і наявність умов для змін; характер рішень про зміни [3].

Управління впровадженням нових технологій передбачає врахування таких особливостей:

а) цілеспрямованість управління процесом упровадження технологій: розробку політики керівництва на період упровадження технологій;

б) утвердження серед працівників переконання в обов'язковості використання нової технології та її ефективності;

в) організацію технологічного моніторингу інновації.

Болонська декларація не вимагає змін ані в змісті освіти, ані в методиці викладання. Насамперед, ідеться про зближення якості освіти, акредитації і оцінювання. Використання інноваційних технологій, на наш погляд, сприятиме поліпшенню ефективності управління навчальним закладом. Однак, слід зазначити, що впровадження ідей Болонського процесу не має нівелювати багатство та розмаїття європейської освітньої системи, руйнувати національну унікальність та досягнення освітньої системи України.

Цінність інновацій зумовлена потребами й інтересами як соціального суб'єкта – учасника інноваційного процесу, так і суспільства загалом. Ціннісні виміри інновацій полягають у набутті лідерства інноваційними послугами на ринку, підвищенні конкурентоспроможності інноваційних послуг, а також у формуванні нових потреб людини за появи на ринку принципово нових послуг.

Процес інноваційного підходу до управлінської діяльності керівника залежить від того, наскільки ефективно сучасний керівник упроваджує в управлінську діяльність новітню наукову управлінську інформацію [1].

У програмах підготовки керівників на Заході містяться не тільки наукова інформація, а й певні відомості з літератури та мистецтва. Керівники навчаються навіть, як використати особистісні креативні ресурси, щоб створити у своїй організації творчий колектив, де кожний виконує завдання, спрямовані на розвиток особистості.

З цього погляду навчальний заклад є найсприятливішим об'єктом для створення організації творчих людей. У такому випадку змінюється роль самого управлінця, який має бути більше неформальним лідером, ніж організатором. Тому нікого не дивує, що керівники у Нідерландах, Бельгії, Великій Британії у вільний час займаються музикою, поезією, живописом.

Сучасний керівник навчального закладу не стільки має давати розпорядження, скільки співпрацювати, а це означає, що потрібно змінити стиль роботи, виробити нову управлінську культуру. Для цього потрібно:

- по-перше, перебудуватися, змінитися внутрішньо, підходити до вчителя й учня з позиції учасника спільної діяльності, в якій зацікавлені всі;
- по-друге, прагнути більше знати з наукової точки зору про людину та сучасне управління.

Керівник навчального закладу стає ключовою фігурою в здійсненні управлінської діяльності навчально-виховного процесу. Тому модернізація освітнього процесу вимагає зробити універсальними вимоги до професійних компетентностей керівника навчального закладу. Керівник має оволодіти технологіями менеджменту й маркетингу в освіті, щоб не залишитися осторонь реалій сучасного життя [1].

Керівник навчального закладу – лідер-менеджер, який управляє педагогічною системою навчального закладу, її розвитком, організовує й стимулює діяльність педагогічних працівників, сприяє формуванню культури організації, організовує та забезпечує їх діяльність [4].

Питання якості освіти потребують створення принципово нових моделей науково-методичної роботи в навчальному закладі. Якщо раніше педагогічний колектив обирав проблему, за якою працював, то в нових умовах доцільно опрацьовувати цілісну концепцію освітньої практики, яка б урахувала особливості й можливості конкурентного навчального закладу. Таку діяльність педагогічного колективу має спрямувати творчий керівник, який є досвідченим педагогічним працівником.

Застосування сучасного комплексу знань і умінь теорії управління, здійснення інноваційної діяльності стає основою оновлення освітнього процесу, реформування освітньої галузі й підвищення статусу самого працівника.

Модернізація функцій управлінської діяльності керівника.

- бачення стратегії й розвитку є визначальною з позиції прогнозу організації життєдіяльності навчального закладу в умовах реформування управлінської освіти з урахуванням найкращого світового досвіду й особливостей розвитку освіти в регіонах нашої держави;
- керівництво освітнім процесом та здійснення моніторингу – провідна функція у створенні системи управління навчальним закладом, спрямоване на вироблення у керівника умінь і навичок, необхідних для прийняття управлінських рішень й усвідомлення відповідальності за їх реалізацію;
- мотивація й управління персоналом – це створення сприятливих умов для стимулювання учасників навчально-виховного процесу до творчої праці, усвідомлення відповідальності за роботу з персоналом на демократичних засадах;
- управління розвитком та фінансами сприяє ефективному розвитку навчального закладу в нових економічних умовах, пошуку додаткових джерел фінансування й організації маркетингової діяльності. Внутрішня й зовнішня комунікація – це адаптування керівника до потреби засвоєння інформаційних та комунікативних технологій на засадах відкритості й толерантності [5].

Здійснення стратегічного управління навчального закладу, що зможе забезпечити його розвиток у майбутньому, а не тільки функціонування. Стратегія менеджменту забезпечує основу для управлінської діяльності загалом та для здійснення основних її функцій, аналізу, планування, організації, контролю, регулювання.

Отже, сучасний керівник навчального закладу виступає трансформатором оновленого змісту освіти, освітніх технологій, форм та методів навчання, виховання й розвитку особистості, піклується про власну управлінську діяльність, впровадження елементів новизни, оригінальності, тобто всього того, що необхідне для забезпечення реформування навчально-виховного і навчально-виробничого процесу в навчальному закладі та підвищенні результативності управлінської діяльності.

Результат ефективної управлінської діяльності – це результати дій керуючої системи щодо переведення освітньої системи, педагогічного колективу, навчально-виховного процесу, фінансово-господарської діяльності, санітарно-гігієнічних і безпечних умов у новий стан, що забезпечує керуюча система.

Важливими для керівника показниками змін у взаємодії процесів є спосіб мислення, стиль поведінки, вміння вчасно відмовлятися від шкідливих звичок у власному управлінні. Впровадження сучасних управлінських технологій, які ґрунтуються на діалозі, моделювання ситуацій вибору, вільного обміну думками, забезпечення зростання творчої та інноваційної діяльності керівника.

Література

1. Коломінський Н. Стиль керівництва в освіті: проблеми формування та вдосконалення / Н. Коломінський // Освіта і управління. – 1997. – № 2. – С. 106-113.
2. Васильченко Л. В. Управлінська культура і компетентність керівника / Л. В. Васильченко. – Харків : Вид. група «Основа», 2007. – 176 с.
3. Ельбрехт О. М. Адаптивне управління навчальним процесом / О. М. Ельбрехт. – Харків : Вид. група «Основа», 2005. – 128 с.
4. Український педагогічний словник. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
5. Мармаза О. І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом / О. І. Мармаза. – Харків : Вид. група «Освіта», 2004. – 204 с.

В статье идет речь об инновационных подходах к формированию профессиональной компетентности современного руководителя учебного заведения. Определены условия, которые могут повысить результативность управленческой деятельности руководителя современного учебного заведения и основные составляющие результатов его деятельности.

Ключевые слова: компетентность, модернизация, образовательные инновации, инновационная деятельность, управление, руководитель.

The article deals with an innovative approach to the formation of professional competence of the head of a modern educational institution. The conditions, which may increase the effectiveness of administrative activity of the head of modern educational institution and the main components of its performance.

Key words: competence, modernization, educational innovation, innovation, management, head.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 378:214

Халіман О.М.,
магістрантка гуманітарно-
педагогічного факультету

Національний університет
біоресурсів і природокористування України

Управління інноваційною діяльністю в коледжі

У цій статті окреслено сутність і специфіку управління інноваційною діяльністю у вищих навчальних закладах. Виокремлено основні напрями інноваційної діяльності. Обґрунтовано необхідність інноваційної діяльності в роботі коледжів.

Ключові слова: управління, інновації, інноваційна діяльність, керівник, вищий навчальний заклад.

Сучасний етап розвитку України характеризується кардинальними змінами в усіх галузях суспільства, держава переходить до моделі інноваційного розвитку і потребує особистісного ставлення кожного до цих перетворень і зрозуміло, що освіта є одним із головних чинників розвитку країни, адже саме в навчальних закладах готують майбутніх працівників – «важелів функціонування країни».

У сучасній педагогічній практиці відбувається активне застосування освітніх інновацій у вищих навчальних закладах, особливо в коледжах, інститутах, академіях та університетах. Це робить їх конкурентоспроможними на ринку освітніх послуг, але вони потребують ефективнішого управління.

У коледжах відсутні теоретичні розробки з основ управління інноваційною діяльністю та методичні рекомендації щодо створення умов підтримки освітніх інновацій, що гальмує процес їх розвитку. Слід зауважити, що керівники недостатньо підготовлені до управління інноваційною діяльністю, слабо орієнтуються у пошуку шляхів залучення інвестицій, недостатньо розуміють потребу модернізації навчально-виховного й управлінського процесів, зумовлених сучасною нормативно-правовою базою забезпечення вищої освіти та оновленням змістом.

Інтеграція вищої освіти України до загальноєвропейського освітнього простору зумовила проблему реформування системи підготовки кадрів за міжнародними вимогами. В умовах зростання обсягів інформації з більшості галузей науки, техніки та виробництва, а також швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та Інтернет зумовили необхідність оновлення процесу навчання, здійснення підготовки висококваліфікованих фахівців, використовуючи новітні методики навчання.

Для України проблема розвитку інноваційної діяльності є надзвичайно актуальною, тому що проблема підвищення ефективності освіти стоїть перед кожною освітньою установою. Слід зазначити, що майже всі навчальні заклади працюють на застарілому обладнанні [4].

Отже, нині актуальною проблемою освіти в Україні є побудова та впровадження в освітній процес відповідних інновацій. Інновації в освіті – процес створення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, як результат підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісного іншого стану [2].

Ще відносно недавно поняття «інновація», «інноваційна діяльність» у науковій літературі майже не вживалися, але зараз можна знайти безліч цікавих праць на цю тематику таких відомих учених, як Й. Шумпетер, Е. Роджерс, Р. Агарвала-Роджерс, Н. Лапін, польські дослідники Я. Домбровський та І. Коладкевич та Р. Фатхутдінов, К. Ангеловські, А. Пригожин. Якщо ознайомитися з їх визначеннями, то можна зробити висновок, що:

- інновація – це процес втілення в життя будь-якої нової ідеї, що пропонує вирішення певної проблеми;
- інноваційна діяльність – це діяльність, спрямована на реалізацію результатів завершених наукових досліджень і розробок або певних науково-технічних досягнень в новий чи вдосконалений продукт, у новий або вдосконалений технологічний процес.

Проблема забезпечення ефективного функціонування навчальних закладів набуває особливого значення для України, тому що національна освіта проходить період відродження, що насамперед вимагає активізації інноваційної діяльності [1].

Впровадження інновацій в освітній сфері є процесом дуже складним і багатогранним. У зв'язку з тим, що сам освітній процес має багато як організаційних, так і операційних аспектів, то розробка та впровадження інновацій у ВНЗ має здійснюватись, передусім, шляхом створення системи управління інноваційним процесом. Ця система на рівні навчального закладу має складатися з управлінської підсистеми, до якої входять директор, його заступники, що відповідають за основні напрями роботи та керівник відділу, який відповідає за інноваційну діяльність. Особливістю такої системи є те, що вона має пронизувати всі ланки (відділення), що безпосередньо надають освітні послуги. Сам відділ, на який покладатиметься відповідальність за інноваційну діяльність має виступати лише консультативним органом та координатором цієї роботи у ВНЗ. Виконання ж програм з реалізації інноваційних проектів має відбуватися як на рівні відділень, так і на рівні керівництва ВНЗ. Останнє визначатиметься рівнем складності та необхідністю наявних повноважень для реалізації конкретного інноваційного проекту.

Проект упровадження інновацій складається з таких етапів, як:

- визначення ідеї та формулювання задачі проекту;
- розробка проекту;
- реалізація проекту;
- оцінювання результатів проекту.

На першому етапі оцінюється відповідність ідеї та задач, стратегія та політика розвитку в організації. Ідеї впорядковуються за етапами і будується сітка проектних розробок.

На другому етапі проекти детально розробляються, оцінюються витрати, плануються і будуються графіки виконання робіт і споживання ресурсів. На цьому етапі використовуються нормативні технології проектування – MS project, Time Line тощо. Результатом другого етапу є оформлення в стандартній формі проектної документації, на основі якої ведуться роботи і планується споживання ресурсів.

Третій етап – оцінювання отриманих результатів, корекція окремих рішень і перехід до наступного проекту розвитку [3].

Поряд з цим, цей процес не має бути хаотичним, а реалізовуватись відповідно до розробленої та прийнятої програми з розвитку інноваційної діяльності, яка має встановлювати чіткі цілі, пріоритети та напрями інноваційної діяльності, а також визначати керівників та виконавців таких інноваційних проектів.

Серед основних напрямів інноваційного менеджменту у ВНЗ мають бути, такі як:

- стратегічне управління;
- операційна діяльність;
- управління якістю освітніх послуг;
- маркетинг;

- фінанси;
- кадри;
- науково-дослідна робота;
- робота із стейкхолдерами;
- культурний рівень;
- корпоративне управління.

Безпосередньо управління щодо вищого навчального закладу слід розглядати як безпосереднє керівництво людьми, що здійснюють, з одного боку, розробку і ставлення завдань, а з другого – їх виконання для забезпечення належного рівня навчально-виховного та навчально-виробничого процесу і досягнення оптимальних результатів діяльності.

Поташник М., Моїсєєв А. розглядають управління інноваційною діяльністю ВНЗ як специфічну діяльність, у якій її суб'єкти за допомогою планування, організації, керівництва та контролю забезпечують організованість (інтегрованість) спільної діяльності студентів, педагогів, батьків, обслуговчого персоналу та її спрямованість на досягнення освітніх цілей і цілей розвитку навчального закладу [5, С. 24].

Це також безпосереднє керівництво людьми, що здійснюють, з одного боку, розробку і ставлення завдань, а з другого боку – їх виконання для забезпечення належного рівня навчально-виховного та навчально-виробничого процесу і досягнення оптимальних результатів діяльності. З урахуванням динаміки інноваційних процесів у системі вищої освіти такий підхід забезпечує керуючий вплив та взаємодію суб'єкта та об'єкта управління ВНЗ.

Вищий навчальний заклад, у якому здійснюється управління інноваційною діяльністю є інноваційним і розглядається як відкрита соціальна педагогічна система, в якій утверджуються освітні інновації, виробляються самостійні рішення членів педагогічного колективу; відбувається постійний розвиток усіх складових.

В управлінні інноваційними вищими навчальними закладами спостерігаються такі тенденції, як відмова керівників від принципів авторитарної, заідеологізованої педагогіки і, навпаки, впровадження принципів демократизації та гуманізації; схвалення принципів педагогічної інноватики, гуманістичного, демократичного управління; прагнення керівників до оволодіння сучасними технологіями управління закладами освіти й менеджменту освітніх інновацій; підвищення конкурентоспроможності закладу на основі розширення освітніх послуг і шляхів застосування інновацій; орієнтація на підприємницьку діяльність, одержання інвестицій; активізація суспільних і державних зусиль щодо виходу на рівень міжнародних стандартів якості.

Для забезпечення якості та ефективності окремих нововведень і загального інноваційного процесу в управлінні потрібно враховувати, відстежувати, прогнозувати наслідки інновацій для системи управління; закладу освіти; психологічного клімату всередині управлінської спільноти; кожної частини об'єкта управління; кожного управлінця.

Для управління інноваційною діяльністю у вищому навчальному закладі принципово важливим є забезпечення повноти й погодженості етапів інноваційного циклу. У зв'язку з цим система управління інноваційною діяльністю у науковій та освітній сферах має забезпечувати вирішення таких завдань: оцінювання інноваційного потенціалу результатів фундаментальних та прикладних досліджень підрозділів вищого навчального закладу; фіксацію прав на результати науково-дослідної діяльності; ведення баз даних та інформаційної підтримки інноваційної діяльності; комерціалізацію прав на об'єкти інтелектуальної власності; підвищення кваліфікації кадрів, задіяних в інноваційній діяльності.

Інноваційна діяльність є одним із основних аспектів роботи сучасних вищих навчальних закладів в режимі розвитку, що характеризується послідовністю та поетапністю. Залежить інноваційна діяльність від двох факторів: сили інноваційних процесів та характеру їх відносин з навколишнім світом [6].

В управлінні інноваційною діяльністю важливо не тільки знати про відповідність її проміжних і кінцевих результатів сформульованій меті, а й за потреби оперативно та компетентно з'ясувати причину їх відхилень. Це означає, що контроль, аналіз та оцінювання впровадження нововведень тісно взаємозв'язані, без чого неможливе обґрунтоване здійснення коректив інноваційної діяльності.

Управління інноваційною діяльністю ґрунтується на зборі та накопиченні більшої кількості інформації, необхідної для перетворення її на нововведення. Процес трансформації інформації в нововведення здійснюється завдяки суб'єктам управління інноваційною діяльністю (керівництво навчального закладу) та об'єктам управління інноваційною діяльністю (інноваційна діяльність). Інноваційна діяльність реалізується через працівників вищого навчального закладу: науковців, дослідників, розробників. Слід зазначити, що ефективне управління інноваційною діяльністю залежить від розуміння доцільності співпраці керівної системи та керованої системи.

Метою інноваційної управлінської діяльності керівника вищого навчального закладу є визначення головних перспективних напрямів розвитку закладу освіти, накопичення ресурсу та інноваційного потенціалу, розробка і впровадження нового змісту і форм освітнього процесу, створення умов для розвитку нового педагогічного мислення; основними завданнями – об'єднання колективу закладу освіти навколо головної мети, здійснення постійного моніторингу результатів управлінської діяльності керівника, розробка різноманітних форм та видів педагогічної діяльності для здійснення права вибору та адаптації членів педагогічного колективу до інноваційної діяльності, підтримка та стимулювання інноваційної та експериментальної діяльності педагогів, створення особистісно орієнтованих умов взаємодії учасників навчально-виховного процесу.

Сама сутність інновацій пов'язана з інформуванням, аналізом постійно здійснюваних змін, створенням та використанням нового змісту, форм, методів і технологій навчання, організації управління освітньою системою, а також з підходами до соціальних послуг в освіті.

Інноваційна діяльність керівників навчальних закладів є процесом оптимального застосування ними традиційних і якісно нових управлінських функцій, операцій і дій, як результат виникають нові управлінські ідеї, що змінюють результати управління; компетентність керівників вищих навчальних закладів з інноваційної діяльності є наявність у них додаткових знань і вмінь з педагогічної інноватики й менеджменту освітніх інновацій, досвіду і мотивації інноваційної діяльності, набуття особистісних якостей, які сприяють системному застосуванню педагогічних інновацій в управлінні.

Отже, реалізація інноваційної політики в освіті позитивно впливає на реформування галузевого управління, яке здійснюється на засадах сучасної педагогіки, педагогічної інноватики, андрагогіки, педагогічного менеджменту, менеджменту освітніх інновацій. Цілісність і стабільність цього процесу забезпечується умовами узгодження механізму взаємодії інноваційних процесів із національними освітніми традиціями та новітніми тенденціями розвитку світової педагогічної теорії і практики, розробки моделі управління інноваційними процесами у межах національного освітнього простору, в тому числі інноваційної діяльності керівників ВНЗ; розробки регіональної інфраструктури управління інноваційними процесами відповідно до мети і завдань реформування освітньої галузі.

Ми маємо розуміти, що інноваційна діяльність – це дуже важливий аспект функціонування навчального закладу, але без правильного та кропіткого управління, впровадження інновацій не принесе бажаних успіхів. Це складний та багатогранний процес, який вимагає від керівника безліч знань, умінь та навичок у конкретній діяльності. Упровадження інноваційної діяльності в освітній процес

ВНЗ нині є дуже важливою складовою, адже це помітно впливає на рівень навчального закладу, його популярність серед абітурієнтів і, звісно, на якість вищої освіти. Саме інноваційна діяльність може вивести освітні установи на новий, вищий, рівень надання якісних освітніх послуг, тобто сприятиме підготовці фахівців, потрібних і очікуваних на ринку праці.

Література

1. Бажал Ю. М. Економічна теорія технологічних змін : навч. посіб. для вузів / Ю. М. Бажал. – Київ : Заповіт, 1996. – 240 с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Жукова В. О. Інноваційна модель розвитку вищого навчального закладу як чинник забезпечення високої якості підготовки фахівців / В. О. Жукова // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010, Вип. 17. – С. 17-23.
4. Іванух Р. А. Інвестиційна політика держави і розвиток науково-технічного прогресу / Р. А. Іванух, Л. В. Колобова, А. Г. Ягодка // Фінанси України. – 1998. – № 4. – С. 77 – 86.
5. Поташник М. М. Как развивать педагогическое творчество / М. М. Поташник. – Москва : Знание, 1987. – 78 с.
6. Слободчиков В. И. Проблемы становления и развития инновационного образования / В. И. Слободчиков // Инновации в образовании. – 2003. – № 2. – С. 4-28.

В данной статье определены сущность и специфика управления инновационной деятельностью в высших учебных заведениях. Обозначены основные направления инновационной деятельности. Обоснована необходимость инновационной деятельности в работе колледжей.

Ключевые слова: управление, инновации, инновационная деятельность, руководитель, высшее учебное заведение.

This article determines the essence and specifics of innovation management in higher education institutions. The basic directions of innovative activity. The necessity of innovation in colleges.

Key words: management, innovations, innovative activity, head, institution of higher education.

Бобиліак Д.С.,
магістрантка гуманітарно-
педагогічного факультету

Національний університет
біоресурсів і природокористування України

Управління гуманітарною підготовкою студентів аграрних коледжів

У цій статті окреслено необхідність управління гуманітарною підготовкою студентів аграрного коледжу. Обґрунтована проблема гуманітарної підготовки студентів у теорії та практиці управління освітою. Виокремлено основні напрями модернізації гуманітарної складової вищої освіти України. Виявлено якість підготовки викладачів гуманітарних дисциплін та діяльності їх циклових комісій.

Ключові слова: гуманітарна підготовка, гуманізація освіти, циклова комісія, зміст освіти, інноваційні освітні технології, зміст навчання.

Проблема гуманітарної підготовки студентів навчального закладу не нова, але інтерес до неї не спадає, бо постійно зростає потреба як гуманітарних знань, так і гуманітарного знання як людино творчого фактора у формуванні особистості майбутнього фахівця. Вона особливо загострилася в останні роки, коли набувають формування більш високі вимоги до рівня і якості підготовки майбутніх фахівців, що, у свою чергу, вимагає їх високого загальноосвітнього рівня.

Проблематика гуманітарної освіти досліджується такими українськими науковцями, як І.Д. Бех, Н.М. Бібік, Г.О. Балл, Р.А. Беланова, М.І. Бойченко, С.У. Гончаренко, Н.М. Дем'яненко, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, Ю.І. Мальований, П.П. Кононенко, О.Л. Кононко, Г.В. Онкович, О.Г. Романовський, О.П. Рудницька, В.А. Семиченко, О.Я. Савченко, О.В. Сухомлинська та інші.

Від гуманізації освіти значно залежить інтелектуально-творчий потенціал особистості. Гуманітарна підготовка має спрямовуватися на виховання індивіда як активного і вольового суб'єкта, здатного до самостійних зусиль у навчанні. А сучасні методи викладання гуманітарних дисциплін частіше затемнюють зміст, ніж розкривають його. Це добре відчувається на прикладі студентів, які спроможні переказати все те, що їм викладали, але не в змозі використати здобуті знання у новій ситуації, їх знання скоріше визначаються шириною охоплення, ніж глибиною розуміння. Навчальний заклад має вчити студента мати власну думку, має стати школою мислення, а не школою запам'ятовування і відтворення інформації.

Метою поданої статті є розкриття сутності управління гуманітарною підготовкою та якість підготовки викладачів гуманітарних дисциплін та діяльності їх циклових комісій.

Сьогодні відбувається перехід від репродуктивної моделі освіти до продуктивної, гуманістичної, культуро орієнтованої школи. Відмінність нової парадигми освіти полягає в принципово новій домінії її змісту, розумінні людини як такої, що перебуває в процесі становлення цілісної істоти, коли метою освіти є виховання особистості, здатної до культуротворчості, продуктивного діалогу з природою й соціумом [1].

Гуманістично орієнтоване суспільство прагне втілити в практику освіти пріоритети загальнолюдських цінностей, на основі поглиблення зв'язків між культурою та освітою, зростання ролі культурологічної підготовки майбутніх фахівців. Ставиться акцент не лише на засвоєнні заданої кількості інформації, а й на розвиткові культури мислення, спілкування, вияві почуттів, формуванні культурно-етичної поведінки особистості [2]. Сухомлинський В. О. вважав, що саме гуманізм збагачує стосунки між суб'єктами навчального процесу.

Тобто виховання гуманності передбачає розвиток комплексу особистісних якостей, що зумовлюють ставлення людей один до одного, до суспільства, природи, самих себе.

Слід підкреслити, що діапазон циклу гуманітарних дисциплін у навчальних планах є різноманітний, але, на жаль, основні навчальні дисципліни, до яких належить і гуманітарний цикл, за своєю концептуальною основою і змістом, є такими, що не відповідають вимогам сучасності. Побудова навчального матеріалу має оглядово-інформаційний характер, не відкриває реальних можливостей для передачі особистісно орієнтованих знань, необхідного досвіду. Адже сьогodнішня освіта страждає ізольованістю загальногуманітарного циклу дисциплін (історія, філософія, політологія, психологія, культурологія та ін.), від професійно спрямованого, це згубно впливає на становлення особистості фахівця, який не володіє духовною спадщиною [3].

Британський учений В. Купер (W. Cooper) вивчав роль гуманітарних навчальних дисциплін у підготовці фахівців технічного профілю в системі освіти Великої Британії середини ХХ століття. Усі гуманітарні дисципліни він поділив на свого роду цикли: мистецький (art), соціально-психологічний (moral and mental sciences), музикознавчий (the appreciation of music), природничий (natural sciences group), суспільствознавчий (social science group) та ін. [4].

Своєрідно трактує поняття гуманітарної освіти канадський науковець А. Росс. Він досліджує співвідношення гуманітарної та технічної освіти. Одна з його наукових робіт присвячена вивченню протиставлення гуманітарної та технічної освіти. Таке протиставлення дослідник сприймає як помилкове, розглядаючи технічну та гуманітарну освіту, швидше, як невіддільні елементи однієї системи. З цього приводу науковець зазначає: «Я не вірю, що освіта, яку отримують студенти мистецьких відділень, є винятково гуманітарною так само, як не вірю, що студенти технічних спеціальностей отримують абсолютно негуманітарну освіту. Я вірю, що та освіта є гуманітарною, яка звільняє людські думки від кайданів, які «приковують» її лише до своєї спеціальності, звільняє людину, щоб вона відчула радість мислення і розмови, звільняє, щоб людина побачила світ крізь потужний мікроскоп або як «склепіння з багатокольорових скелець» [5]. Отже, науковець розуміє гуманітарну освіту як таку, яка має бути обов'язковим елементом будь-якої профільної освіти. Дещо метафорично дослідник висловлює думку про те, що саме гуманітарна освіта формує людську особистість, звільняє її розум від заангажованості, спонукає до активного мислення та сприйняття і розуміння явищ навколишнього світу.

Сухомлинський В. вбачає у гуманітарній підготовці свого роду самовиховання, виховання людини в собі. Учений вважає терміни «гуманітарний» та «людський» синонімами, практично не розмежовує їх. Він пише: «Гуманітарна, людська освіта – це процес самовиховання. Виховуй у собі людину – от що найголовніше» [6].

Ми можемо виділити три основних причини, які обґрунтовують необхідність вивчення гуманітарних дисциплін та отримання гуманітарної підготовки:

1. Здатність мислити. Завдяки розвідкам у галузі гуманітарних дисциплін ми вчимося мислити творчо і критично, обмірковувати і ставити запитання. Такі навички дають нам змогу отримувати нові відомості з усіх сфер життя: від поезії та малярства до бізнесу та політики.

2. Розуміння світу. Дослідження людського досвіду накладається на наші знання про світ. Крізь призму досліджень науковців-гуманітаріїв ми вивчаємо культурні цінності представників різних культур, замислюємося над суттю зразків мистецтва, історичними процесами.

3. Можливість прогнозування суспільно-політичних та культурно-історичних процесів. Сьогodні гуманітарні знання є підґрунтям для вивчення та розуміння досвіду людства. Дослідження в галузі філософії ведуть до роздумів над

питаннями етики. Вивчення іншої мови допомагає відчутти «смак» спільних рис різних культур. Засвоєння історичного матеріалу сприяє кращому розумінню минулого, водночас створюючи ясну картину майбутнього.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що, трактуючи гуманітарну підготовку та гуманітарну освіту, учені висвітлюють дещо відмінні погляди, погоджуючись в одному: гуманітарна освіта є тим фундаментом, на якому будується людська особистість. Індивідуальні риси цієї особистості залежать від фундаменту, яким є гуманітарна підготовка. Окрім того, саме гуманітарна освіта формує людину мислячу, розум якої вільний від стереотипів та загальноприйнятих штампів. Лікар, як фахівець, який працює безпосередньо з людиною, зобов'язаний мати високий рівень підготовки, перш за все, із загальноосвітніх, зокрема, гуманітарних дисциплін.

Водночас, не зважаючи на ґрунтовні наукові розвідки та численні публікації з проблематики забезпечення якості освіти, серед головних проблем викликів і ризиків, що постали перед українським суспільством, на першому місці «недостатня відповідність освітніх послуг вимогам суспільства, запитам особистості, потребам ринку праці» [7]. Особливо гостре це питання для галузі гуманітарної освіти, метою якої, за визначенням, наведеним в Енциклопедії освіти [8], – духовна культура, в якій людина відтворює себе у своїй людській цінності, у повноті власних переживань, роздумів і мрій пізнає суспільство на різних етапах його історії, осмислює феномен культури, сенс свого існування та існування іншої людини, що дає змогу адаптуватися до сучасного суспільства.

Важливість забезпечення якісної підготовки викладачів гуманітарних спеціальностей, на яких покладено відповідальну місію – утверджувати принципи духовності, ідеали загальнолюдської моралі, добра і справедливості, зумовлює актуальність цієї наукової розвідки стосовно визначення оптимальних умов реалізації гуманітарної освіти в сучасному педагогічному виші й зумовлює необхідність розкриття основних чинників, які дадуть змогу наблизити розв'язання проблем гуманізації сучасного українського суспільства та подолати тенденції зниження суспільної моралі, духовності, культури поведінки частини учнівської та студентської молоді [9].

Сучасні вимоги до якості освіти зумовлені світовими тенденціями суспільного розвитку.

1. Орієнтація на потреби та очікування споживачів.
 2. Процесний підхід і безперервне удосконалення на основі методології «Загального менеджменту якості» (Total Quality Management – TQM).
 3. Усвідомлення якості освіти як її відповідності вимогам суспільства.
 4. Всеосяжність, гнучкість, ініціативність.
 5. Системна «вбудованість» у національну, регіональну і глобальну економіку.
- У такий спосіб можна визначити головні складові якості освіти:

- зміст освіти (освітні програми);
- організація навчального процесу, педагогічна діяльність;
- науково-педагогічні кадри;
- матеріально-технічна база, інформаційно-освітнє середовище;
- учнівський потенціал (учні, студенти);
- система управління освітою;
- наукові дослідження тощо.

Щодо забезпечення якості гуманітарної освіти, то, на думку Є.Ю. Смотрицького, який досліджував питання специфіки викладання гуманітарних дисциплін, метою гуманітарних наук є формування в учнів, студентів чітких орієнтирів у «просторі культури засвоєння ціннісних підходів світосприйняття на відміну від технократичного і сайєнтистського, усвідомлення значення екзистенціальної проблематики для формування світогляду та опанування глибинного змісту «вічних» питань: що є людина, що є краса, що таке добро і зло, в чому сенс людського життя і т. інше. У такий спосіб гуманітарна освіта

переносить наголос із суто наукового пізнання на особистість і культуру з метою відновлення цілісності культури суспільства шляхом формування моральної, естетичної, ціннісної свідомості особистості як носія, творця та «субстрата» культури [10].

Надзвичайно важливим у процесі педагогічної підготовки гуманітаріїв є становлення самоідентичності майбутнього викладача, що відбувається впродовж усього періоду навчання шляхом розвитку професійно-особистісного спілкування, у процесі якого активно формуються ті практичні уміння і навички, які в майбутньому можуть знадобитися для вдосконалення професійних здібностей.

Під час загальноосвітньої та психолого-педагогічної підготовки у студентів гуманітарних спеціальностей має відбутися самовизначення за допомогою спроб розібратися у навколишньому світі та в самому собі, розкрити сенс життя взагалі та свого зокрема. У такий спосіб мають сформуватися не лише переконання і погляди, а й світогляд – розуміння світу загалом, світосприйняття, що відображає ставлення людини до світу і її головні ціннісні орієнтири. За період навчання у студентів мають сформуватися й когнітивні особистісні засади. І від того, як відбуватиметься цей процес, залежить те, наскільки їх світогляд правильно й глибоко віддзеркалюватиме об'єктивний світ, буде істинним або хибним, науковим чи догматичним, матеріалістичним чи ідеалістичним, прогресивним або реакційним, оптимістичним або песимістичним, наскільки особистість зможе визначити свою соціальну орієнтацію.

Високий рівень самоідентифікації є мотивуючим важелем для майбутніх педагогів систематизувати й узагальнювати знання про себе, що у свою чергу сприяє їхньому самовизначенню шляхом самовиховання.

Отже, можна сформулювати мету та основні завдання гуманітарної освіти. Метою гуманітарної освіти є не тільки передача студентам сукупності знань, умінь і навичок у певній фаховій сфері, а й формування демократичних, морально-етичних цінностей, загальнокультурного світогляду, комунікативних здібностей, толерантності, здатності до емпатії, саморозвитку, самоактуалізації.

У вітчизняній і зарубіжній науковій літературі, присвяченій питанням забезпечення якості підготовки викладацьких кадрів, особлива увага приділяється необхідності використання у навчальному процесі інноваційних освітніх технологій, які орієнтовані на стимулювання розвитку творчих здібностей, соціальних і професійних навичок студентів.

При цьому «інноваційність» має визначатися не як «зразкове» використання активних та інтерактивних методів навчання, що довели свою життєздатність, а як динамічний, творчий процес їх інтеграції, переробки, переорієнтації, і на конкретні види професійної та соціальної діяльності в різних контекстах.

Першими мають висуватися завдання визначення оптимального вибору і вільного застосування таких методів, які б сприяли забезпеченню якісних результатів навчання, а також – можливості їх гнучкої адаптації до професійної специфіки гуманітарних освітніх програм і «ситуативного» використання в різних педагогічних та соціальних умовах.

Підсумовуючи, можна зробити висновок про те, що забезпечення якості сучасної гуманітарної освіти передбачає комплексне вирішення низки завдань, серед яких удосконалення:

- змісту навчання (переходу від предметно розширеної абстрактної теоретичної інформації, недостатньо пов'язаної з практикою, – до системно орієнтованої основи практичних дій і результатів);
- педагогічної діяльності викладача (відмови від суто монологічного подання навчального матеріалу і переходу до застосування педагогіки творчої співпраці й діалогу викладача і студента);

- діяльності студента (переходу від репродуктивної позиції, пасивного сприйняття і запам'ятовування навчальної інформації до формування цілісного світорозуміння шляхом активного занурення у світ інтелектуальної, духовної, соціальної та предметної культури);

- технологічного забезпечення освітнього процесу (переходу від традиційних репродуктивних методів до інноваційних педагогічних технологій, які реалізують принципи спільної діяльності та творчої взаємодії викладача і студентів, єдності пізнавальної, дослідницької та практичної діяльності);

- освітнього середовища як системи впливу і умов формування та розвитку особистості, що реалізується в соціальному і просторово-предметному вимірах освітнього закладу (внутрішньому контексті діяльності педагогічного колективу та адміністрації навчальної установи);

- фінансового, матеріально-технічного, організаційного і кадрового забезпечення діяльності системи освіти;

- цілісного світосприйняття як контексту освітньої діяльності.

Такі зміни можливі лише за умови практичної реалізації основних принципів сучасної освіти, до яких належить:

- гуманізація освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, і спрямованість на забезпечення принципів людиноцентризму під час реалізації освітнього процесу;

- гуманітаризація освіти, що має формувати духовність, культуру особистості, планетарне мислення, цілісну картину світу;

- забезпечення національної та полікультурної спрямованості освіти, що полягає у невіддільності освіти від національної основи, в органічному поєднанні освіти з історією і народними традиціями, збереженні та збагаченні національних цінностей українського народу та повазі до культурних і національних традицій інших народів і націй;

- перенесення акценту з навчальної діяльності педагога на навчально-пізнавальну і творчу діяльність студентів;

- перетворення позицій педагога і студента в особистісно рівноправні, партнерські стосунки. Оскільки сучасний педагог має не стільки навчати, скільки активізувати, стимулювати навчання, формувати мотиви студента до саморозвитку, вивчати його особистість і створювати відповідні умови для саморозвитку;

- створення умов для самоствердження, самореалізації та самовизначення особистості студента, що є результатом самоорганізації за педагогічної підтримки;

- реалізація нероздільності навчання і виховання, що полягає в їх органічному поєднанні, підпорядкуванні змісту навчання й виховання, формуванні цілісної та гармонійно розвиненої особистості;

- формування розуміння необхідності безперервної освіти та саморозвитку впродовж усього життя людини.

Отже, ефективна реалізація наведених принципів можлива лише за неформального виконання професорсько-викладацьким колективом педагогічних навчальних закладів своїх функцій, за дієвої системи мотивації педагогічних кадрів до творчого підходу у виконанні своїх обов'язків, а також за формування «позитивної» корпоративної культури педагогічного університету – важливої умови дієвого впливу на професійні й особистісні якості майбутніх фахівців. Від того, які пріоритети й ціннісні настанови будуть визначати учасники навчально-виховного процесу, якими будуть їхні моделі поведінки, норми ділового спілкування, шляхи вирішення конфліктів, стиль управління навчальним закладом, традиції, залежить, чи зможемо ми під час підготовки викладацьких кадрів реалізувати такі основні педагогічні цінності, як «толерантність, демократія, миролюбство, екологічна безпека, права людини і солідарність, милосердя і совість, відповідальність».

Література

1. Валицкая А. П. Культуротворческая школа: концепция и модель образовательного процесса / А. П. Валицкая // Педагогика. – 1998. – № 4. – С. 12-18.
2. Музальов О. О. Професійна адаптація майбутніх фахівців у процесі культурологічної підготовки : навч.-метод. посіб. для викладачів та учнів / О. Музальов, А. Шиделко. – Львів, 2009. – 202 с.
3. Про організацію вивчення гуманітарних дисциплін за вільним вибором студента [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/4283/.
4. Сухомлинский В. А. Письма к сыну / В. А. Сухомлинский. – Москва : Просвещение, 1979. – 96 с.
5. Ross A. M. Some considerations of the antithesis between a liberal and a technical education / A. M. Ross // The Vocational Aspect of Education. – 1953. – Vol. 5. – № 11. – P. 96–105.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>
7. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 372 с.
8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>
9. Смотрицький Є. Ю. Про специфіку викладання гуманітарних дисциплін / Є. Ю. Смотрицький, М. І. Романенко // Нива знань : науково-методичний альманах. – 2001. – № 4. – С. 3-6.
10. Педагогічна конституція Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.arpue.org/index.php/ru/publykatsyy/pedagogicheskaya-konstitutsiya-evropy/141-pedahohichna-konstytutsiia>.

В данной статье обозначена необходимость управления гуманитарной подготовкой студентов аграрного колледжа. Обоснована проблема гуманитарной подготовки студентов в теории и практике управления образованием. Выделены основные направления модернизации гуманитарной составляющей высшего образования Украины. Обнаружено качество подготовки преподавателей гуманитарных дисциплин и деятельности их цикловых комиссий.

Ключевые слова: гуманитарная подготовка, гуманизация образования, цикловая комиссия, содержание образования, инновационные образовательные технологии, содержание обучения.

This article outlines the need to manage the humanitarian preparation of students of the Agricultural College. Grounded humanitarian problem of training students in the theory and practice of management education. Singling out the main directions of modernization of the humanitarian component of higher education in Ukraine. The observed quality of teacher training and humanities cycle of their fees.

Key words: humanitarian education, humanization of education, cyclic commission content, innovative educational technology training content.

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ ТА ДОРАДНИЦТВО

УДК 631.115

Шульський М.Г.,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту

Львівський національний університет
ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Дорадництво: етапи становлення та розвитку

У статті проведено дослідження основних складових розвитку дорадництва в аграрному виробництві. При цьому процеси сільськогосподарської дорадчої діяльності розглянуто з позиції історичної ретроспективи. Саме такий підхід дозволив прослідкувати процеси розвитку дорадництва у минулому, більш глибоко проникнути в здійснення дорадчої діяльності в сьогоденні умовах і виявити ті причини, які гальмують розвиток дорадчих служб. Серед гальмівних чинників розвитку дорадчої діяльності у процесах дослідження основних етапів становлення і розвитку дорадництва виділені такі, як: недостатній рівень використання надбань зарубіжних країн у цій сфері діяльності, обмаль фінансових ресурсів і, саме найбільш головний, кадровий потенціал не цілком здатний забезпечити впровадження елементів ефективного ведення дорадництва. З метою забезпечення підвищення результативності надання дорадчих послуг в аграрній сфері запропоновано конкретні заходи щодо усунення виявлених недоліків у діяльності дорадчих служб. При цьому особливу увагу сконцентровано на підготовку і перепідготовку висококваліфікованих кадрів з дорадництва в аграрних навчальних закладах держави.

Ключові слова: дорадництво, дорадчі послуги, сільськогосподарський дорадник, аграрне виробництво, дорадча діяльність, дорадчі служби.

Вступ. Реформування аграрного сектору економіки України супроводжувалося кардинальними змінами у формах ведення господарської діяльності на селі. Ці перетворення зумовили формування багатокладності у різних сферах сільськогосподарського виробництва. Для задоволення потреб аграрних виробників у веденні господарської діяльності виникла об'єктивна необхідність використання цілого комплексу різнобічних і різновекторних заходів як регіонального, так і державного спрямування.

Отже, виникла проблема і її слід було розв'язувати. Одним із напрямів такого розв'язання назрілих проблем стало надання дорадчих послуг суб'єктам господарювання в аграрній сфері. Як показала практика, в період проведення реформ вітчизняні аграрні виробники відчували брак знань і досвіду в організації результативного ведення аграрного виробництва, особливо на початкових стадіях його реформування. А такі напрацювання були в країнах Європейського Союзу і в країнах, які повільно, динамічно та впевнено рухалися в набутті членства у цьому Європейському об'єднанні (Республіка Польща, Угорщина та інші). Більше того, деякі вітчизняні аграрні виробники накопичили чималий досвід результативного ведення сільськогосподарського виробництва як у дореформений період, так і в період здійснення реформ. І зарубіжні, і вітчизняні напрацювання ефективного ведення аграрного виробництва необхідно поширювати для широкого загалу аграрних виробників. Забезпеченню вирішення цих архіважливих завдань і були покликані дорадчі служби, діяльність яких необхідно було б налагоджувати. З огляду на вищевикладене вважаємо, що впровадження елементів дорадництва у вітчизняні сфери ведення сільськогосподарського виробництва має актуальне значення як з погляду ставлення проблеми, так із позиції її практичного розв'язання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання аграрного дорадництва не є нові для аграрного ведення діяльності. Адже коріння дорадництва в різних країнах світового простору беруть свої початки із XIX століття. Серед зарубіжних авторів, які досліджували проблеми дорадчої діяльності, слід відзначити таких, як: Ван Ден Бен, Вільям Рів'єра, Гайдачук Антоній, Калверт Макхем, Стенлі Джонсон та інші, а серед вітчизняних заслуговують на увагу дослідження таких учених, як: А.Я. Доманський, В.М. Кошелев, М.Ф. Кропивко, Т.П. Кальна-Дубінюк, П.М. Музика, І.Я. Паньків, П.Т. Саблук, О.В. Ульяновченко, Р.М. Шмідт. Однак, дорадництво як форма надання послуг різноманітного характеру аграрним виробникам не є застиглою сферою діяльності, вона постійно і динамічно розвивається, набираючи різних ознак під впливом факторів внутрішнього і зовнішнього середовища. Адже, як показують результати досліджень, у процесах ведення сільськогосподарського виробництва зростають потреби виробників у вирішенні питань їхньої діяльності, а це, у свою чергу, ставить підвищені вимоги до фахівців, які задіяні у сферах надання дорадчих послуг. І для розв'язання цих назрілих проблем виникає об'єктивна потреба у проведенні ґрунтовних наукових досліджень щодо поліпшення здійснення дорадчої діяльності, що, у свою чергу, має сприяти підвищенню результативності ведення аграрного виробництва. Ця публікація і присвячена вирішенню цих, надто важливих завдань.

Мета цієї статті полягає у дослідженні етапів становлення і розвитку дорадництва як у зарубіжних країнах, так і в Україні з врахуванням історичної ретроспективи його функціонування. На основі одержаних результатів запропонувати конкретні заходи щодо поліпшення ведення дорадчої діяльності, ціль яких полягає в тому, щоб підвищити результативність ведення виробництва аграрними виробниками. Для досягнення поставленої мети використовувалися різноманітні методи економічних досліджень, а саме: історичний, абстрактно-логічний, порівняння, аналізу і синтезу, монографічний, розрахунково-конструктивний, діалоговий та інші. При цьому зауважимо, що всі названі і неназвані методи використовувались не ізольовано, а в тісному діалектичному взаємопоєднанні та взаємодоповненні один до одного. Все це в комплексі дало можливість дослідити стан розвитку дорадництва як суспільно-економічного явища ведення ефективного аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу. Будь-яке суспільно-економічне явище має свій початок розвитку, сам процес розвитку і постійні, динамічні зміни в процесах трансформацій у вищій стадії свого функціонування. Ці перетворення носять як глобальний, так і регіональний характер та відбуваються під дією чинників як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Ці зрушення здійснюються постійно, і тому їх слід досліджувати з позицій історичної ретроспективи. Що ми і проведемо під час викладу основного матеріалу.

Як для світового співтовариства, так і території України, що входили до складу Австро-Угорської імперії, дорадництво започаткувалось і почало розвиватися в XIX столітті. З врахуванням цих обставин цілком закономірно постає питання розглянути основні етапи становлення і розвитку дорадчої діяльності з врахуванням факторів історизму його функціонування. Такий підхід дає змогу з'ясувати два аспекти щодо етапів розвитку дорадництва. По-перше, обґрунтувати об'єктивність виникнення дорадництва як необхідної умови більш результативнішого ведення аграрного виробництва, а по-друге, виявити ті об'єктивні умови, що зумовили його подальший розвиток як у XX, так і в XXI століттях. Безумовно, наголосимо, що названі аспекти діяльності дорадчих служб детально розглянути у цій публікації як з теоретичного погляду, так і практичної точки зору практично неможливо. Для цього слід проводити більш фундаментальні наукові дослідження, а одержані результати опублікувати в окремих брошурах і монографіях. І це, до речі зауважити, слід проводити вітчизняним дослідникам уже в сучасних умовах, щоб більш реально передбачити розвиток цього явища на майбутнє.

Отже, значний вклад у розвиток дорадчої діяльності в Галичині внесло товариство «Сільський господар», яке було засновано наприкінці ХІХ ст. представниками духовенства. Дорадча діяльність цього товариства проявлялася у наданні селянам порад і допомоги у забезпеченні їх реманентом, насінєвим матеріалом, племінною худобою та рекомендаціями щодо поліпшення годівлі і утримання тварин, піднесенням агрокультури, збільшенням прибутковості селянських господарств тощо. Звідси цілком закономірно постає питання, а хто забезпечував діяльність та існування «Сільського господаря»? Відповідь знаходимо в результатах досліджень функціонування цього товариства, які дають підстави стверджувати, що «це були представники української сільської інтелігенції – священики, вчителі, ветеринарні лікарі, юристи і, навіть, письменники та композитори. На жаль, це товариство припинило свою діяльність у 1939 році після встановлення у Західній Україні радянської влади» [8, С. 12].

Такий спектр участі різних за фаховою спрямованістю діячів, насамперед представників духовенства, викликає деяке здивування дослідників центральних і особливо східних та південних регіонів сучасної України. Проте дивуватися тут немає потреби, адже це була об'єктивна реальність. З цього приводу досить нагадати, що саме священики Галичини були найбільш потужною і спрямовувальною силою розвитку різних сфер галицьких суспільних відносин, насамперед на селі. Для підтвердження викладеного наведемо структуру «Товариства «Спілка для господарства і торгівлі в Перемишлі», товариство зареєстровано з обмеженою порукою за рік адміністраційний 1909. – З друкарні гр. кат. Капітули в Перемишлі». Назване товариство займалося широкою дорадчою діяльністю. Отож, хто входив до складу членів товариства? Інформація, що наведена у табл. 1, дає відповідь на поставлене питання. Цілком закономірно, що найбільше членів серед товариства були селяни – 150 осіб, що становило 42,3%, а священиків відповідно 108 і 35 і найменше ремісників – всього 11 осіб, що становило тільки 3,3% загальної чисельності членів. Водночас зауважимо, що до складу Управи товариства станом на 18 лютого 1910 р. входила значна чисельність греко-католицьких священиків. Разом з тим відзначимо, що галицьке духовенство брало активну участь не тільки в різних товариствах господарсько-дорадчого спрямування, але і в інших сферах суспільних відносин у Галичині. Так, скажімо, греко-католицький священик М. Вербицький (1815–1870), 200-річчя від дня народження якого минуло у 2015 р., написав музику до Державного гімну України «Ще не вмерла України» на слова видатного українця з Наддніпрянщини П. Чубинського (1839–1884).

Таблиця 1

Структура членів товариства
«Спілка для господарства і торгівлі в Перемишлі» (1909 р.)

№ з/п	Групи населення	Кількість осіб	Питома вага, %
1	Селяни	150	42,3
2	Священики	108	30,5
3	Інтелігенція	44	12,2
4	Ремісники	11	3,3
5	Інші	42	11,7
Разом		355	100,0

На теренах Західної України ведення аграрного виробництва було зосереджено головним чином у дрібних селянських господарствах, власники яких потребували відповідних форм допомоги у різних сферах ведення селянської господарки. І така допомога була надана з боку створення різних організаційно-господарських структур, які базували свою діяльність на засадах дорадництва. З цього огляду заслуговує на увагу діяльність Львівської «Ізби рольничої», яка поширювала свою діяльність на воєводства довоєнної Польщі, а саме: Львівське, Тернопільське і Станіславське (нині Івано-Франківська область). Структуру цього об'єднання представлено на рис. 1. Основні складові бюро цього товариства (аграрної палати) відображають різнобічну його діяльність. Аналізуючи наведену організаційну структуру, можна переконатися, що Львівська аграрна палата охоплювала всі сфери тодішнього ведення аграрного виробництва і навіть виходила за ці межі. Це належить до Інспекторатів профорієнтації сільської молоді, сільських трудівниць, лісництва, а також ведення науково-дослідних робіт.

У період проведення реформ в Україні (кінець ХХ ст.) були зроблені настирливі спроби відновити те, що було раніше щодо здійснення дорадчої діяльності шляхом створення відповідних організаційних структур. Як виявилось на практиці, створити дорадчі формування не представлялося складно, проте складнішою і важко вирішуваною справою виявилось забезпечення їх діяльності фінансовими ресурсами. Використання коштів Львівського обласного бюджету для покриття витрат виявилось нездійсненими заходами, адже правові органи опротестували це рішення. Враховуючи ці аспекти, було прийнято рішення формувати фінансові кошти на основі внесків членів палати. Як результат таких дій було сформовано організаційну структуру Львівської аграрної палати (рис. 2), яка деякою мірою враховувала принципи побудови довоєнної палати (рис. 1), однак це була значно спрощена структура. Водночас зауважимо, що Львівська аграрна палата для посилення дорадчої діяльності виступила ініціатором створення Львівської аграрної дорадчої служби (ЛАДС) та кредитної спілки.

Відновлення дорадництва як у Львівській, так й інших областях України проводилося не тільки з використанням напрацювань дорадчої діяльності в минулі періоди за інших суспільних устроїв, але і шляхом запозичення досвіду дорадництва зарубіжних країн. Цей напрям розвитку дорадчої діяльності висвітлено у працях Р. Шмідта. Використаємо деякі його напрацювання, в яких констатується, що: «Відповідно до угоди про партнерство та співробітництво, підписаної між Європейським Союзом та Україною в Люксембурзі 16 червня 1994 році, Центром приватизації та аграрної реформи Львівської обласної державної адміністрації у 1995 році було ініційовано проект міжнародної технічної допомоги Європейської комісії зі створення дорадчої аграрної служби у Львівській області» [8, С. 12]. Особливого розвитку міжнародна підтримка розвитку дорадництва набула у 1999–2000 рр., в якій взяли участь Європейська комісія та уряди країн: Великої Британії, Федеративної Республіки Німеччини, Канади, США, Данії, Республіки Польщі та інших країн.

Опрацювання елементів дорадництва в Україні та широка міжнародна допомога щодо його розвитку дали позитивні результати налагодження дорадчої діяльності. Назвемо лише деякі з них. Це створення 10 жовтня 2003 р. Всеукраїнської громадської організації «Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих служб», а 17 червня 2004 р. було прийнято Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», який набрав чинності з 1 січня 2005 року.

На деякі основні складові цього важливого Закону ми сконцентруємо увагу. Перш за все у цьому документі дано чітке визначення основних термінів і понять щодо дорадчої діяльності, що дає можливість кожному аграрному виробнику вникнути у суть дорадництва і його основні складові, які забезпечують його функціонування. Основними визначальними особами дорадчих процесів

виступають: сільськогосподарський дорадник і сільськогосподарський експерт-дорадник. Перший виступає на постійній основі за здійснення дорадчої діяльності, а другий не на постійній основі, здійснюючи деякою мірою оцінювання роботи першого. Ось такий взаємозв'язок і взаємодоповнення основних складових сільськогосподарського дорадництва (див. рис. 1, 2 та табл. 2).

Наведений вище матеріал дає підстави стверджувати, що в Україні є певні напрацювання щодо здійснення дорадчої діяльності у сферах сільськогосподарського виробництва. Проте одержані результати не цілком задовольняють потреби аграрних виробників у наданні їм дорадчих послуг. Підвищення результативності ведення дорадчої діяльності можна шляхом використання цілого комплексу різноманітних заходів, найбільш вагомими серед яких є підготовка висококваліфікованого персоналу.

Рис. 1. Схема організаційної структури бюро Львівської аграрної палати 1935 р.

Рис. 2. Діюча організаційна структура Львівської аграрної палати

Ці завдання потрібно вирішувати двома шляхами: 1) використання та удосконалення набутого досвіду щодо підготовки фахівців-дорадників в Україні; 2) запозичення досвіду формування кадрового потенціалу дорадчих служб у зарубіжних країнах.

Більш детально розглянемо перший напрям, який у деталізованих формах представлений у публікації Т.П. Кальної-Дубінюк. Особливий інтерес з теоретичного і практичного погляду представляє матеріал, в якому відображена організація дорадчої освіти в Україні, основні складові якої представлені на рис. 3. Безумовно, наведена структура також вимагає удосконалення, проте для потреб сьогодення вона цілком може задовольнити основні вимоги щодо підготовки високопрофесійних фахівців з дорадчої діяльності.

Трактування основних термінів і понять в Законі України
«Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» [8, С. 34-35]

№ з/п	Питання, сформувані нами	Відповіді із тексту вищевказаного джерела
1.	Що визначає цей Закон?	Цей Закон визначає правові засади сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні, регулює відносини у цій сфері та спрямований на поліпшення добробуту сільського населення і розвиток сільської місцевості
2.	Що таке дорадчі послуги?	Послуги, що надаються суб'єктами сільськогосподарської дорадчої діяльності суб'єктам господарювання у сільській місцевості, сільському населенню, органам місцевого самоврядування та органам виконавчої влади
3.	Що таке свідоцтво сільськогосподарського дорадника?	Це документ, що підтверджує достатній фаховий рівень підготовки дорадника за програмою базової підготовки
4.	Що таке сільськогосподарська дорадча діяльність?	Це сукупність дій та заходів, спрямованих на задоволення потреб особистих селянських, фермерських та інших господарств, сільського населення у підвищенні рівня знань та вдосконаленні практичних навичок прибуткового ведення господарства
5.	Що таке сільськогосподарська дорадча служба?	Це юридична особа незалежно від її організаційно-правової форми та форм власності, що здійснює дорадчу діяльність, у складі якої працює не менше трьох дорадників, і внесена до Реєстру дорадчих служб
6.	Хто такий сільськогосподарський дорадник?	Це фізична особа, яка на професійній основі проводить дорадчу діяльність, склала кваліфікаційний іспит та одержала кваліфікаційне свідоцтво і внесена до Реєстру дорадників
7.	Хто такий сільськогосподарський експерт-дорадник?	Це фізична особа, яка проводить дорадчу діяльність не на постійній основі, має достатній фаховий рівень та одержала кваліфікаційне свідоцтво
8.	Хто є суб'єктами сільськогосподарської дорадчої діяльності?	Дорадники, експерти-дорадники, дорадчі служби

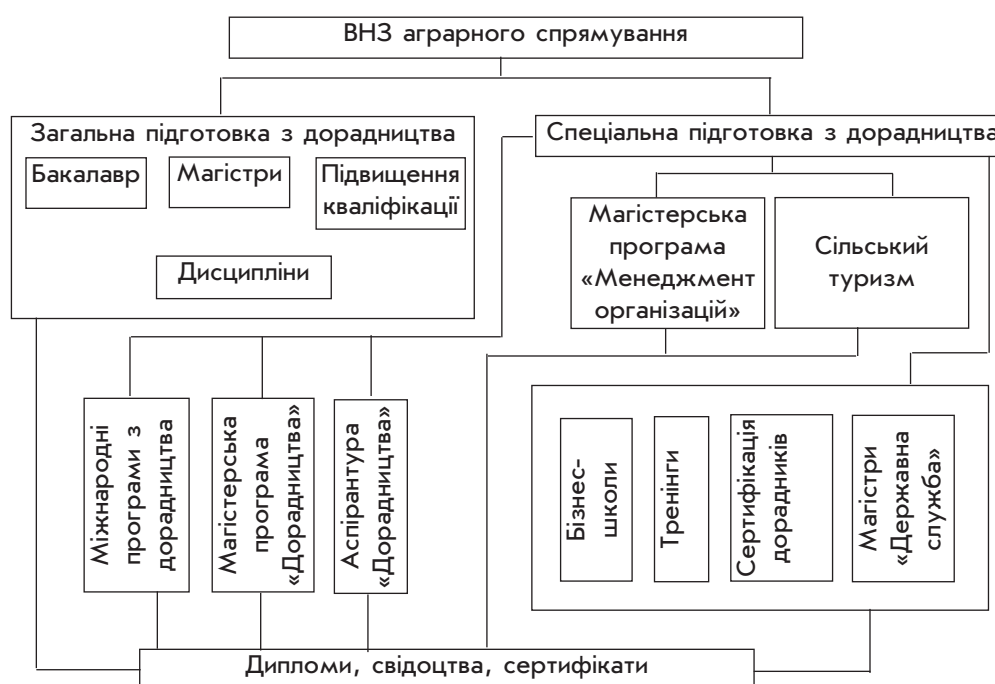

Рис. 3. Система дорадчої освіти в Україні

Щодо використання досвіду із зарубіжних країн. То з цього приводу заслуговує на увагу напрацювання у Республіці Польща, які висвітлені у публікації А. Гайдачук [8, С. 69-91]. Автором у цій статті розкрито як загальні, так і конкретні аспекти функціонування дорадчих служб. Викладений матеріал, на наше переконання, представляє інтерес як для науковців, так і для практиків щодо питань підвищення результативності ведення дорадчої діяльності в аграрній сфері.

Висновки

На основі проведених досліджень щодо процесів становлення і розвитку дорадництва в Україні можна констатувати те, що дорадча діяльність набула свого більшого розвитку в тій частині України, яка входила до складу Австро-Угорської імперії. Певні напрацювання у розвитку дорадчих служб відбулися на теренах Західної України у міжвоєнний період. Дорадчий рух характеризувався тими особливостями, що у цих процесах активну участь взяла інтелігенція, серед якої значну роль відігравало духовенство. У вказаних вище твердженнях і полягала наукова новизна та практична цінність у розвитку цих процесів. Із встановленням Радянської влади на Західній Україні (1939) дорадчі служби припинили своє існування.

Новий етап розвитку дорадництва в Україні сформувався в період здійснення аграрних реформ наприкінці ХХ ст. і продовжується по сьогоднішній день. Досягненні результати мають певне теоретичне і практичне значення, проте вони не цілком задовольняють потреби сучасних аграрних виробників у вирішенні питань щодо ведення аграрного виробництва.

Актуальні напрями подальшої розробки проблеми дорадництва. У сучасних умовах слід розробити конкретні завдання щодо подолання виявлених недоліків в організації дорадчої діяльності і на цій основі визначити перспективи подальших наукових розробок розвитку дорадчих служб. При цьому особливу увагу слід звернути на забезпечення виконання нормативно-правових актів щодо розвитку дорадництва, концентруючи зусилля науковців та практиків на розв'язання проблем фінансування і, особливо, на підготовку висококваліфікованих фахівців з дорадчої діяльності.

Література

1. Галич О. А. Сільськогосподарське дорадництво : навч. посіб. / О. А. Галич, О. О. Сосновська. – Київ : Центр навч. літ-ри, 2007. – 366 с.
2. Доценко Л. В. Попит на консалтингові послуги сільськогосподарських дорадчих служб / Л. В. Доценко // Економіка АПК. – 2004. – № 7. – С. 31-34.
3. Кальна-Дубінюк Т. П. Шляхи інноваційного розвитку дорадництва в Україні / Т. П. Кальна-Дубінюк // Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2010 року : Зб. мат. Чотирнадцятих річних зборів Всеукраїнського конг. вчен. економістів-аграрників, Київ, 16-17 жовт. 2012 р. / редкол. : Ю. О. Лупенко, П. Т. Саблук та ін. – Київ : ННЦ «ІАЕ», 2013. – С. 449-454 с.
4. Костева В. О. Механізми стимулювання інвестиційної діяльності господарств населення системою сільськогосподарського дорадництва / В. О. Костева // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 5. – С. 80-85.
5. Лущиків Ю. А. Історія розвитку та принципи функціонування дорадчих служб / Ю. А. Лущиків, С. В. Мамалига // Наука і методика. Зб. наук.-метод. праць, 2008. – № 12. – С. 81-86.
6. Недбалюк О. Програми розвитку сільськогосподарської місцевості як теорія, методологія і практика діяльності дорадчих служб у США : монограф. / О. Недбалюк. – Вінниця : Вінницька громадська організація «Поділля 2000», 2005. – 165 с.
7. Організація управління аграрною економікою : монограф. / [Кропивко М. Ф. та ін.]; за ред. М. Ф. Кропивка. – Київ : ННЦ ІАЕ, 2008. – 420 с.
8. Шмідт Р. Посібник для сільськогосподарських дорадників / [Шмідт Р. та ін.]; пер. з польської Б. Маєр. – Гданськ : Старе Поле, 2005. – 325 с.

В статье проведено исследование основных составляющих развития совещательной деятельности в аграрном производстве. При этом процессы сельскохозяйственной совещательной деятельности рассмотрены с позиции исторической ретроспективы. Именно такой подход позволил проследить процессы развития совещательной деятельности в прошлом, глубже проникнуть в осуществление совещательной деятельности в современных условиях и выявить те причины, которые тормозят развитие совещательных служб. Среди тормозящих факторов развития совещательной деятельности в процессах исследования основных этапов становления и развития совещательной деятельности выделены такие, как: недостаточный уровень использования достижений зарубежных стран в этой сфере деятельности, недостаток финансовых ресурсов и, наиболее главный, кадровый потенциал не в полной мере способный обеспечить внедрение элементов эффективного ведения консультирования. С целью обеспечения повышения результативности

предоставления совещательных услуг в аграрной сфере предложены конкретные меры по устранению выявленных недостатков в деятельности совещательных служб. При этом особое внимание сконцентрировано на подготовку и переподготовку высококвалифицированных кадров по консультированию в аграрных учебных заведениях государства.

Ключевые слова: совещательная деятельность, консультационные услуги, сельскохозяйственный советник, аграрное производство, совещательные службы.

The paper studied the main components of extension in agricultural production. The process of agricultural advisory considered from the standpoint of historical retrospectives. This approach allowed the extension to trace the development processes in the past, a deeper insight into the implementation of advisory activity in today and discover the reasons that hamper the development of advisory services. Among inhibitory factors of advisory activity in the study of the basic stages of formation and development advisory highlighted such as the insufficient use of the achievements of foreign countries in this field, not enough financial resources and, most the main, human resources are not fully able to ensure the implementation of elements effective management extension. In order to improve the delivery of extension services in agriculture suggests concrete measures to eliminate shortcomings in the work of advisory services. Special attention is focused on training and retraining of qualified personnel in agricultural extension institutions of the state.

Key words: counseling, advisory services, agricultural advisers, agricultural production, advisory services, advisory services.

ДОСЛІДЖУЄМО ПРОБЛЕМУ

УДК 635.21 : 631.5. 001.894+001.76 «18-20»

Рихлівський І.П.,
доктор сільськогосподарських наук,
професор,
Строяновський В.С.,
здобувач

Подільський державний
аграрно-технічний університет

Особливості технологій вирощування картоплі в ХІХ–ХХ ст. та можливості їх удосконалення на винахідницькому рівні

У статті здійснено спробу історичного дослідження особливостей технологій вирощування картоплі в ХІХ–ХХ ст., що дозволило розробити теоретичну основу способу садіння картоплі із солом'яним вкриттям бульб, що більш вдало задовольнило вимоги культури до низької щільності шару ґрунту, що безпосередньо оточує зону утворення стонної системи рослини.

Ключові слова: картопля, технології вирощування, винахідництво.

Офіційним початком вирощування картоплі в Україні за технологією промислового рівня може вважатися 1841 рік (24 лютого). Саме тоді вийшло

розпорядження російського уряду «Про заходи до розповсюдження розведення картоплі», відповідно до якого за рахунок держави було розіслано 30 тис. примірників з вказівками про особливості садіння і вирощування культури, а губернатори зобов'язувалися щорічно звітувати про стан виконання урядового документа. На превеликий жаль, ці настанови не збереглися, що виключає можливість дослідити пропонований технологічний рівень вирощування картоплі на той час. Достовірні ж дані, які дійшли до нашого часу, є лекції І.О. Стебута, прочитані ним у березні 1873 р. у сільськогосподарському музеї Міністерства державного майна в Петербурзі і видрукувані в Москві 1882 р. [9].

З точки зору першої половини ХХ ст. агротехніка вирощування картоплі в другій половині ХІХ ст. за своїм змістом і теоретичним обґрунтуванням була на належному рівні. Високі врожаї картоплі, за тодішніми мірками, отримували на ґрунтах з глибоким гумусовим горизонтом за зяблевої оранки на глибину 25-27 см (у Лісостепу) і 27-30 см (у Степу). На підзолистих ґрунтах Полісся з неглибоким орним шаром практикувалась оранка на всю глибину гумусового горизонту з поступовим ґрунтопоглибленням. Перед оранкою поле, після зернових і зернобобових, обов'язково луцилось – у вологих районах на глибину 5-7 см, посушливих – 8-10 см. Рано навесні зяб боронували у два сліди, а у разі потреби суміщали боронування з культиваціями. За нормальної вологості ґрунт безпосередньо перед садінням спускався на 16-18 см. На Поліссі і в західних областях на важких запливаючих ґрунтах зяб навесні переорювали і боронували.

На піщаних дерново-підзолистих ґрунтах Полісся замість зяблевої оранки восени проводили луцення, а навесні – оранку з одночасним внесенням добрив.

На легких піщаних ґрунтах картоплю висаджували на глибину 12-14 см, на легких суглинках – 10-12 см, на важких суглинкових і глинистих низинних – 7-8 см. На чорноземах із достатнім зволоженням глибина садіння становила 10-12 см, а з нестійким і недостатнім зволоженням – 12-16 см.

Поверхню ґрунту після садіння картоплі вирівнювали. У деяких північно-західних областях в умовах надмірного зволоження, на заплавах річок і на важких ґрунтах у холодну і зяжну весну застосовувався гребневий спосіб садіння картоплі, за яким створювалися гребені заввишки 10-12 см, в які і загорталися бульби на 4-5 см, а за напівгребневого, відповідно – 6-8 см.

За період від садіння до першого обробітку міжрядь практикували 3-4 боронування: перше – через 5-7 днів після садіння, друге – 12-15, третє і четверте – по сходах картоплі. Клас борін залежав від типу і стану ґрунту та глибини загортання бульб. По з'явленні сходів, проводилося перше міжряднє спускування на 12-14 см. Глибина наступних спускувань залежала від вологості ґрунту (за недостатнього – на 8-10 см).

Головною відмінною технології вирощування картоплі у третій чверті ХІХ ст. і першій половині ХХ ст. стала механізованість робіт. Безумовно, в обох випадках, вони залишалися напівмеханізованими, а відрізнялись за формою тягла. У першому випадку використовувалася – кінна і волова, в другому – тракторна. Змістовна частина технології практично не зазнала змін щодо проведення заходів із обробітку ґрунту. Наводимо підтвердження за «Пам'яткою картоплевода», виданою Чернігівською ДС щодо картоплі у 1965 році.

До обробітку ґрунту під картоплю рекомендувалося приступати одразу після збирання врожаю попередника, проведенням луцення і ранньої глибокої оранки на зяб; на чорноземних ґрунтах – 27-30 см, піщаних і суглинкуватих – на весь орний шар з ґрунтопоглибленням. Після ранньої оранки поле утримувалося в напівпаровому стані.

Весною, за першої можливості, закривалася волога важкими боронами; на ґрунтах сильно ущільнених – культиваторами в агрегаті з боронами. На площах, де органічні добрива приорювалися восени, перед садінням, ґрунт спускався на 16-18 см. Ця робота проводилася плугом зі знятими полицями або

культиваторами типу КОН-2,8 укомплектованими долотами; їх пускали в поздовжньому та поперечному напрямках до оранки.

Глибина садіння залежала від ґрунту і строку проведення роботи. За ранніх строків, коли земля ще не прогрілася, бульби зароблялися на меншу глибину, ніж у пізні. Оптимальна глибина на легких ґрунтах 12-14 см, на важких (чорноземних) – 8-10 см.

Догляд за картоплею починався з боронування, яке проводилося слідом за садінням; практикувалось до першого спусування міжрядь – 3-4 боронування. На легких ґрунтах за мілкового садіння поле боронувалося легкими чи сітчастими боронами; за інших умов – важкими або середніми. За першого міжрядного обробітку культиватори встановлювали на глибину 16-18 см і доукомплектовували борінками КРН-38.

На запирієних площах слідом за першим спусуванням міжрядь у поперечному напрямку практикувалися боронування. Друге спусування робилося залежно від стану ґрунту і умов погоди. Після дощів і ущільнення ґрунту робота проводилась одразу і на таку саму глибину, як і за першого спусування. За посушливої погоди до другого спусування приступали через 10-12 діб після першого і проводили на 12-14 см. Подальший міжрядний обробіток залежав від забур'янення та ущільнення ґрунту.

Основні фітосанітарні заходи визначалися боротьбою з фітофторою та колорадським жуком. Проти фітофтори в період бутонізації – початку цвітіння проводилися профілактичні обприскування: цинебом (2-3 кг/га), купрозаном (2,4 кг/га), полікарбаціном (1,6-2,0 кг/га) та іншими. За потреби подальші обприскування проводилися цими самими препаратами залежно від поширення хвороби з інтервалом 7-10 діб.

Проти колорадського жука посіви обприскувалися хлорофосом (1,5 кг/га), поліхлорпіреном (2 кг/га), поліхлоркамфеном (2 кг/га) під час з'явлення личинок другого віку та в період з'явлення молодих жуків.

Перед збиранням картоплі скошувалося бадилля, а також спусувалися міжряддя для поліпшення роботи машин. Збирали урожай картоплекомбайнами або картоплекопачами.

З 70-х років ХХ ст. ввійшла прогресивна технологія механізованого вирощування картоплі на базі механізованої ланки, оптимальний склад якої передбачав 3-5 механізаторів і 7-15 робітників; за ланкою закріплювалися від 50-60 до 100-120 га картоплі та технічні засоби (на 100 га) – один трактор класу 3 т, два трактори «Беларусь», дві картоплесаджалки СН-4Б, два культиватори КОН-2,8 ПМ з начіпною сітчастою бороною або комплектом борін БРУ-07, два картоплезбиральних комбайни ККУ-2 «Дружба» або два картоплекопачі, буртовкривач та сортувальний пункт КПС-15.

Головним лейтмотивом технології було досягнення високих показників за мінімуму затрат праці і матеріально-технічних ресурсів.

Найвищий вираз вона знайшла у вигляді кубанської технології вирощування овочів та картоплі.

З часом прогресивна технологія трансформувалася в інтенсивну на правах синоніма. У подальшому сформувалися основні її принципи як комплексу агротехнічних і організаційних заходів, спрямованих на збільшення врожаю і поліпшення його якості на основі застосування сучасних технічних заходів і наукових досягнень.

Інтенсивна технологія передбачала: спеціалізацію і концентрацію виробництва; вдосконалення форм організації праці; добре організоване виробництво насіннєвого матеріалу; впровадження науково обґрунтованої системи землеробства і розміщення картоплі в спеціалізованих сівозмінах на ґрунтах, придатних для механізованого збирання; збалансоване застосування мінеральних добрив, а також своєчасне проведення заходів щодо захисту рослин від шкідників, хвороб і бур'янів.

Інтенсивна технологія виробництва картоплі, заснована на максимальній механізації процесів її вирощування, а також на раціональній організації праці, забезпечувала отримання стабільних урожаїв не менше 200 ц бульб з одного га із затратами праці не більше 1 люд.-год на 1 ц продукції [1-4].

Із середини 90-х років ХХ ст. виробництво товарної картоплі з колективних господарств почало переходити в приватний сектор. Так, у 2000-2002 роках у ньому було зосереджено 98% площ, зайнятих під цією культурою. На сьогодні все більше зустрічається фермерських господарств, де картопля займає 15-30 га; у селянських господарствах – 0,5-1 га, і лише іноді зустрічаються господарства з насадженнями 100 і більше га та адаптованою до сучасного ринку класичною інтенсивною технологією.

Прикладом подібного може бути компанія Агромарк Юкей, що є ліцензійним партнером компанії Агріко та Меєр (Нідерланди) – лідером у галузі вирощування високоякісного садивного матеріалу картоплі. Агромарк спеціалізується на вирощуванні елітних сертифікованих сортів картоплі. Співробітництво з голландськими компаніями дозволяє компанії Агромарк у короткі терміни впроваджувати новітні наукові досягнення. Компанія Агромарк Юкей була заснована у березні 2006 р. шотландською компанією Касло Лімітед (Castlelaw Limited), яку далі було перейменовано на КейАрЕмДжі Лімітед (KRMG LIMITED).

Завдяки добре поставленому менеджменту та відповідальному ставленню до процесу вирощування продукції, які відображаються у високих показниках якості та врожайності, компанію Агромарк відносять до лідерів з-поміж сільсько-господарських виробників на ринку України. Сорти картоплі, представлені компанією Агромарк Юкей: надранні столові – Аріель (Arielle), Рів'єра (Riviera); ранні – Імпала (Impala); ранні – придатні для переробки на чіпси: Леді Клер (Lady Claire), Леді Розетта (Lady Rosetta); середньоранні – Романо (Romano); середньостиглі – Кондор (Kondor), Роко (Roko), Санте (Sante) – придатний для переробки на фрі; середньопізні столові – Курода (Kuroda), Пікассо (Picasso) та Марлен (Marlen), Сатурна (Saturna) – придатні для переробки на чіпси та фрі. Господарство забезпечене імпортною ґрунтообробною, садивною та збиральною технікою. Діяльність компанії ведеться із залученням новітніх технологій обробітку землі, удобрення, збирання та зберігання. Під час обробітку землі після зернових, восени здійснюється лушення стерні (8-15 см); на легких ґрунтах проводиться оранка плугом з передплужником на глибину 30 см, за потреби до 35 см. Традиційний час оранки – друга половина жовтня. Під оранку вносять фосфорні і калійні добрива за картограмою поля.

Весняний обробіток ґрунту починається з глибокої культивуації на 20-25 см. Після цього ґрунт розпушують до дрібногрудочкуватого рівномірного стану вертикальною фрезою (початок квітня). Картоплю висаджують у добре вироблений ґрунт, коли температура на глибині 10 см досягає 8°C. У наших умовах це друга-третья декада квітня. Залежно від величини садивного матеріалу відстань між бульбами під час садіння має становити від 24 до 40 см за ширини міжрядь 70 см. Витрати садивних бульб становлять від 1,8 до 5 т/га (35-45 тис./га). Глибина садіння залежить від величини садивної бульби і в більшості випадків становить – 7-8 см.

Технологія передбачає механічно-хімічний захист картоплі, який полягає у проведенні окучування з формуванням об'ємного гребеня до сходів картоплі та обприскування гербіцидами перед самими сходами картоплі. Картопля потребує 5-7-разового обприскування проти грибкових хвороб. Насінневий матеріал протруюють препаратом «Престиж», який оберігає садивні бульби і їх сходи від ризоктоніозу та колорадського жука. За досягнення 70-80% бульб товарних розмірів використовують препарат «Реглон», який висушує бадилля та полегшує збір картоплі.

Зберігання урожаю бульб здійснюється в спеціально побудованих складах з активною вентиляцією та регулюванням температури, яке забезпечують системи Omnivent (Нідерланди). Близько тридцяти відсотків картоплі зберігається в дерев'яній тарі місткістю 1,3 т, а картопля на переробку – насипом. Температура зберігання чіпсової картоплі становить від +9 до +13°C; насінневої – від +3 до +5°C, продовольчої – від +4 до +6°C.

Успішна діяльність низки компаній на теренах України сьогодні є більш поодиноким фактом, який не визначає основний зміст ринку національного картоплярства. Головним конструктором його виступають невеликі ферми і пригосподарські городи. У зв'язку з цим технологія вирощування картоплі постійно спрощується через залучення кінної тяги і ручної праці. За таких умов ускладнюється перехід до органічного землеробства і запровадження інноваційних технологій на зразок вирощування картоплі під соломою.

У своєму використанні вона орієнтована на підвищення урожайності картоплі за рахунок поліпшення умов формування стolonів і наступного розвитку бульб. У сучасних технологіях збереглися два контрастні способи садіння картоплі – гребеневий і гладкий. Гребеневий спосіб має низку модифікацій залежно від часу утворення гребенів і зони вирощування картоплі. Наприклад, на Поліссі гребені нарізають восени або весною, у Лісостепу – одночасно із садінням, Степу – восени. Гладкий спосіб є основним в степовій зоні та у присадибному картоплярстві на всій території України. Глибина заробки бульб у ґрунт за гребеневого садіння – 6...8 см, гладкому – 10...12 см [8].

Недоліком більшості способів садіння картоплі є неспроможність тривалий час утримання щільності ґрунту на рівні 1,1-1,2 г/см³, що є важливою передумовою для активного утворення стolonів та розвитку бульб [5].

Відомо, що глибше висаджена бульба в ґрунт, то більше зростають потенційні можливості рослини утворювати підземні пагони картоплі, на яких формується урожай. Проте діючі способи садіння картоплі не дають можливість реалізувати зазначену біологічну особливість рослин через те, що збільшення глибини заробки насінневих бульб погіршує фізичні параметри садивного шару ґрунту, подовжує період досходового гетеротрофного живлення рослин і в решті-решт гальмує зростання урожайності [6].

Безумовно кращим вважається гребеневий спосіб, за яким вирощування картоплі передбачається за максимального зменшення глибини безпосередньої заробки в ґрунт садивних бульб, а за рахунок підгортання рослин максимально збільшувати товщу поверхневого пухкого шару ґрунту, в якому найбільш активно утворюються столони і розвиваються бульби [10].

Однак, і за гребеневого способу садіння бульбоутворення все ж проходить здебільшого в умовах ущільненого ґрунтового середовища, а отже, за часткового кисневого голодування, яке, сукупно з іншими, негативно діючими факторами гальмує розвиток і ріст бульб.

В основу розробленої нами корисної моделі поставлена задача вдосконалення гребеневого способу садіння картоплі за рахунок зменшення щільності ґрунту як фактора погіршення фізичних параметрів у зоні розташування бульбородної частини стебла рослини.

Поставлена задача вирішується тим, що за удосконаленої технології із застосуванням соломи бульби розкладають (вручну або механізовано) по дну боріздки завглибшки 5-6 см, утвореної попереднім (або одночасним із садінням) маркуванням поля. Після розкладання бульб поле вкривається ячмінною соломою шаром 20-25 см.

Орієнтований економічний ефект від запровадження корисної моделі становить 15-20%, за середньої урожайності бульб 178 ц/га [7].

Під час повного засихання бадилля солома згрібається, а бульби підбираються без всякого додаткового підкопування.

Історичне дослідження особливостей технологій вирощування картоплі в XIX-XX ст. дозволило розробити теоретичну основу способу садіння картоплі із солом'яним вкриттям бульб, що більш вдало задовольнило вимоги культури до низької щільності шару ґрунту, що безпосередньо оточує зону утворення столонної системи рослини.

Література

1. Агротехника высоких урожаев картофеля / Писарев Б. А., Карманов С. Н., Гриневиц В. Ф., Тихонов Н. И. – М. : Колос, 1969. – 198 с.
2. Бакутина Н. А. Технология возделывания картофеля в Молдавии / Н. А. Бакутина, Н. И. Поправко. – Кишинев : Картя Молдовеняске, 1982. – 129 с.
3. Довідник ланкового по вирощуванню картоплі / [за ред. В. Д. Волкова]. – Київ : Урожай, 1987. – 245 с.
4. Интенсивная технология производства картофеля : сборник. – Москва : Московский рабочий, 1987. – 160 с.
5. Картопля : енциклопед. довід. / [Андрієнко І. І. та ін.]; за ред. А. А. Бондарчука, М. Я. Молоцького. – Біла Церква : БНАУ, 2009. – Т. 4. – 376 с.
6. Мельник С. І. Прогресивні технології вирощування і зберігання картоплі : навч. посіб. / Мельник С. І., Пашковський А. І., Суліма Л. Т. – Житомир : Рута, 2009. – 215 с.
7. Рихлівський І. П. Поверхневий спосіб садіння картоплі (Патент на корисну модель № 61068) / І. П. Рихлівський, В. С. Строяновський, М. В. Скакун // Бюлетень № 13 від 11.07.2011 р.
8. Сиягин И. И. Площади питания растений / И. И. Сиягин. – М. : Россельхозиздат, 1975. – 382 с.
9. Стебут И. А. Основы полевой культуры и меры к ее улучшению в России / И. А. Стебут. – Москва : Сельхозгиз, 1956. – Т. 1. – Ч. 1. – 791 с.
10. Физиология сельскохозяйственных растений : в 12 т. / гл. ред. Б. А. Рубин. – Москва : МГУ им. М. В. Ломоносова, 1971 – . – Т. 12 : Физиология картофеля и корнеплодов. – 1971. – С. 5-227.

В статье предпринята попытка исторического исследования особенностей технологий выращивания картофеля в XIX-XX ст., что позволило разработать теоретическую основу способа посадки картофеля с соломенным укрытием клубней, что более удачно удовлетворяет требования культуры к низкой плотности слоя почвы, непосредственно окружает зону образования столонной системы растения.

Ключевые слова: картофель, технологии выращивания, изобретательство.

In Article attempted historically Studies Features Technologies Growing potatoes in the nineteenth and twentieth centuries, something allowed to develop theoretical basis preferred method of planting potatoes with straw cover, that satisfies successfully pipe culture Requirements for Off-peak times density layer of soil, directly opens zone stolonnoy education system plants.

Key words: potatoes, Growing technology, invention.

ЯКІСТЬ ОСВІТИ

УДК 378:178

Каплична Н.С.,
магістрантка гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України

Особливості проведення лекційних занять з економічних дисципліни у вищих навчальних закладах

У статті розкрито сутність лекції як провідної форми навчання у вищих навчальних закладах. Виокремлено особливості проведення лекційних занять з дисципліни «Фінансовий облік» у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації на прикладі Таращанського агротехнічного коледжу імені О.О. Шевченка.

Ключові слова: форми організації навчального процесу, лекційне заняття, вищий навчальний заклад, коледж, економічні дисципліни.

Актуальність дослідження. Розвиток сучасної системи освіти все більше уваги приділяє специфічним інтерактивним методам та формам навчання. Багато науковців, що займалися вивченням цієї форми переконують науковий світ у потребі не тільки проведення лекційних занять, а й вдосконалення ведення лекції, поєднання її з інтерактивними засобами наочності, дидактичними засобами. Нині спостерігається тенденція до зниження ролі лекції у професійній підготовці економічних спеціальностей у ВНЗ, оскільки доступна велика кількість різноманітних джерел інформації дає можливість студентам самостійно здобувати знання, а тому інформаційна функція викладача втрачає свою актуальність. Сучасні інформаційні технології та використання комп'ютерних програм мають навпаки допомагати лектору проводити лекційні заняття, і тим самим активізувати пізнавальну діяльність студента.

Аналіз досліджень та публікацій. Методики проведення лекційних занять, класифікація лекцій, етапів їх підготовки та проведення були висвітлені у дослідженнях таких педагогів, як Л. Білан, І. Буцик, М. Фіцула, А. Ординський, А. Столяренко, В. Сидоренко, П. Лузан, А. Хуторський та інших.

Мета статті – розкрити методику підготовки та проведення лекційних занять з дисципліни «Фінансовий облік» у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. У Законі України «Про вищу освіту» зазначено, що: «Основними видами навчальних занять у вищих навчальних закладах є: лекція; лабораторне, семінарське, індивідуальне заняття; консультація» [2]. Лекція є основною формою проведення навчальних занять з дисципліни «Фінансовий облік» у вищих навчальних закладах, призначених для засвоєння теоретичного матеріалу.

Лекція (з лат. lectio – читання) – систематичне, наукове і послідовне викладення навчального матеріалу, будь-якого питання, теми розділів, дисципліни, методів науки [6].

Успішне читання лекції потребує належної підготовки: складання плану, добирання матеріалу, який розкриває зміст теми, наочного матеріалу, а також відповідних технічних пристроїв тощо. Викладачу важливо вміти підтримувати увагу студентів під час лекції. Для цього використовують незвичайний початок лекції, проблемний виклад матеріалу, цікаві приклади-ілюстрації тез, а також наочність, технічні засоби навчання і т. інше [7].

У педагогічній літературі є різні класифікації академічних лекцій. Зокрема, на основі місця, яке вони займають у структурі вивчення послідовності дисципліни, лекції поділяють на: ввідну, початку курсу, основного курсу, завершальну, оглядову. На основі методу їх проведення, лекції виділяють: лекція інформаційного повідомлення; лекція-пояснення; пояснювально-ілюстративна (демонстративна) лекція; лекція-розповідь; проблемна (евристична) лекція; лекція із запланованими помилками; лекція-консультація (лекція-бесіда, лекція-прес-конференція); лекція-диспут [1].

Для сучасного етапу розвитку освіти в Україні характерні інтенсивні пошуки нового в теорії та практиці навчання. Триває процес апробації нових активних форм і методів, що активізують навчально-пізнавальну діяльність студентів [6].

Найпоширенішим різновидом лекції є інформаційна, яка передбачає передавання слухачам певного обсягу інформації з певної навчальної дисципліни шляхом послідовного розкриття наукових фактів, явищ, процесів. При цьому вони є простими споживачами готової навчальної інформації. Однак розвиток вітчизняної освітньої системи, її гуманізація, тенденція до реалізації творчих здібностей кожного індивіда зумовили появу нових видів лекцій – проблемної, лекції-візуалізації, бінарної лекції, лекції із заздалегідь запланованими помилками, лекції-прес-конференція [7].

Саме такий тип лекцій є ідеальним для проведення навальних занять з дисципліни «Фінансовий облік», оскільки лектор може успішно її доповнювати ілюструванням, демонструванням певних процесів та явищ за допомогою інтерактивних засобів, зокрема, слайдових систем.

Розглянемо методику проведення лекції із використанням мультимедійних слайдів та лекції-бесіди з використанням опорного конспекту з дисципліни «Фінансовий облік».

Методика проведення передбачає необхідність раціонального чергування видів роботи з метою підвищення рівня уваги та напруження мислення.

З огляду на це викладач циклу економічних дисциплін на кожній лекції має:

- здійснювати виклад навчального матеріалу із урахуванням результатів фахової підготовки;
- сприяти розвитку студентів, їх самостійності у навчальній діяльності і зацікавленості у майбутній професії;
- використовувати власний науковий потенціал і досвід практичної діяльності;
- використовувати зміст навчальної дисципліни, поєднувати навчальну та науково-дослідну діяльність студента [1].

Основними функціями лекції як організаційної форми вивчення дисципліни є навчальна, виховна, розвивальна, орієнтувальна і організаційна.

Для активізації пізнавальної діяльності студентів лекції з дисципліни «Фінансовий облік» доцільно супроводжувати демонстрацією слайдів (що містять схеми, таблиці, основні поняття, наукові терміни), ставленням проблемних питань та наведенням прикладів.

Мультимедійні технології у навчанні дають можливість створення сприятливих умов для сприймання навчального матеріалу, підвищують рівень активності і зацікавленості, зменшують утомлюваність, підвищують рівень засвоєння знань, адже слайд-лекція поєднує в собі читання, слухання та театральне дійство. Варто наголосити, що ефективним є поєднання лекції-слайда з її конспектуванням. Як відомо, у своїх дослідженнях М. Нікадров наголошував, що студенти, які ведуть записи під час лекції, довше зберігають працездатність протягом дня та довше пам'ятають інформацію з подальшим її відтворенням.

Готуючись до лекції, викладач розробляє план, розраховує час, виділяє головні думки, приклади. Молоді викладачі повинні мати повний конспект, їм рекомендується також робити аудіозаписи перших лекцій та прослуховувати їх з метою вироблення певного темпу (60-80 слів за одну хвилину).

Будь-яка лекція охоплює три основні етапи:

- вступна частина: оголошення теми лекції (для запису студентами), плану лекції (4-8 пунктів), формування мети та завдань лекції, стисла характеристика проблеми, показ стану питання, список літератури, навчальних джерел з теми (6-7 джерел);

- викладення: докази, факти, аналіз понять, висвітлення подій, демонстрація доказів, аудіо- та відеоматеріалів, характеристика різних думок, зв'язок з практикою, галузі застосування набутих знань;

- висновки: формування загального висновку, ставлення та завдання для самостійної та пошукової роботи, методичні поради, відповіді на запитання [5].

Проведення лекції охоплює чотири фази: початок сприймання – 4-5 хвилин; оптимальна активність сприйняття – 20-30 хвилин; фаза зусиль – 10-15 хвилин; фаза стомлення. Починати активізацію аудиторії треба у фазі зусиль, водночас дуже важливо продумати початок і кінець лекції, чергувати роботу і відпочинок, моменти підвищеної уваги і послаблення, весь процес ведення лекції вимагає від науково-педагогічного працівника доброзичливого ставлення до студентів [1].

На лекції важлива доброзичлива атмосфера взаємної довіри, прихильності, творчості. Лекторів необхідно вміти поєднувати голос, темп, інтонацію, міміку та жестикуляцію, при цьому вони мають бути природними і відповідати змісту лекції. Викладач має дивитися на аудиторію, нібито звертаючись персонально то до одного студента, то до іншого, то до всіх разом.

Викладач має володіти аудиторією. Він також не має бути скутим у своїх рухах, але і не бути надмірно метушливим, з невиправданою або неприродною театральною жестикуляцією. Студенти більше цінують спокійну поведінку лектора, його впевненість, зібраність та суворість, володіння «живим» словом. Взаємозв'язана діяльність лектора і студентів створює загальне поле напруження, яке підсилює навчально-пізнавальну активність кожного студента і надає інтелектуального піднесення лектору, надихає його на творчу імпровізацію, забезпечуючи взаємне емоційне стимулювання учасників навчально-виховного процесу. Також лекція спричиняє глибокі виховні впливи на слухачів як змістом навчальної інформації, так і через особистісні якості викладача, перш за все його наукову ерудицію і професійні уміння та навички.

Лекції не слід читати з аркуша, за винятком випадків, коли необхідно користуватися статистичними даними та іншими допоміжними матеріалами у вигляді цитат, бібліографічних рекомендацій тощо. Конспект створює бар'єр між лектором і слухачами, і через цю стіну їм буває пробитись дуже важко [6].

Успіх лекції залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів, від таких, наприклад, як вміння себе правильно і з гідністю тримати, бути толерантним і вихованим, приховуючи погані настрої чи самопочуття.

Викликають прихильність привітний серйозний вираз обличчя, доречний виразний жест, простий і охайний одяг без деталей, що відволікають, жива міміка.

Основними вимогами до лекції є: високий науковий рівень викладеної інформації, яка має, зазвичай, світоглядне значення; значний обсяг систематизованої і методично опрацьованої сучасної наукової інформації; доказовість і аргументованість висловлюваних суджень; достатня кількість переконливих фактів, прикладів, текстів і документів; ясність викладення думок та активізація мислення слухачів, формулювання питань для самостійної роботи з обговорюваних проблем; виведення головних думок і положень, формулювання висновків; роз'яснення нових термінів, назв; надання студентам можливості слухати, осмислювати й коротко записувати інформацію; встановлення контакту з аудиторією; використання дидактичних матеріалів і технічних засобів; застосування основних матеріалів – тексту, конспекту, блок-схем, креслеників, таблиць, графіків.

Основна робота викладача після завершення лекції – важливий елемент самовдосконалення. Відразу після лекції слід позначити місця, які викликали зацікавленість слухачів, або навпаки були сприйняті холодно чи були незрозумілими. Молодому викладачеві бажано зафіксувати запитання, які були йому поставлені. Їх необхідно потім систематизувати і, враховуючи зміст запитань, доповнити матеріал лекції чи підготуватися до відповіді на них. Іноді на наступних лекціях цими запитаннями можна активізувати аудиторію, звернувши увагу, що саме ці проблеми викликали зацікавленість попередніх слухачів. Систематизовані запитання можуть бути використані викладачем для семінарів, консультацій та колоквиумів [8].

Висновки

Лекція у процесі підготовки майбутніх фахівців-обліковців виконує домінуючу роль і вимагає від педагогічних та науково-педагогічних працівників постійної праці над удосконаленням методики її проведення.

Методика підготовки і проведення лекції має свою специфіку. Характерною особливістю сучасної лекції має бути діяльна основа, яка означає не механічне поєднання діяльності викладача і студента, а перш за все їх взаємодію у сумісному навчальному пошуку.

Навчальна функція лекції дозволяє не лише надавати необхідний уніфікований мінімум професійних знань, а й допомагати аудиторії самостійно вибудовувати зазначену систему у формі «образ – мислення».

Найважливішу роль на лекції відіграють інформація, передача знань та їх аналіз, що вимагає залучення новітніх наукових даних, які оперативно відображають процес розвитку наукової думки.

Актуальності, змістовності, проблемності і практики, спрямованості методики проведення лекції досягають відповідним рівнем професійної готовності викладача, яка передбачає високу теоретичну підготовку, досконале володіння методикою та кропітку самостійну працю кожного педагога над підвищенням своєї педагогічної кваліфікації. Це є можливим за умови, що викладачі постійно перебувають у пошуку, перейматимуть передовий досвід і творчо використовуватимуть його у своїй практичній діяльності.

Актуальними напрямками подальшої розробки окресленої проблеми є розвиток лекції з елементами використання мультимедійних та комп'ютерних технологій.

Література

1. Білан Л. Л. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. / Л. Л. Білан. – Ніжин : ПП Лисенко, 2011. – 272 с.
2. Про вищу освіту: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 20. – Ст. 134.
3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : метод. посіб. для студ.-магістр. / С. С. Вітвицька. – Київ : Центр навч. літ-ри, 2003. – 316 с.
4. Лузан П. Г. Методи і форми організації навчання у вищій аграрній школі : навч. посіб. / П. Г. Лузан. – Київ : Аграрна освіта, 2003. – 224 с.
5. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / [за ред. З. Н. Курлянд]. – Київ, 2005. – 200 с.
6. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Л. Ортинський. – Київ : Центр навч. літ-ри, 2009. – 472 с.
7. Степанов О. М. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. / О. М. Степанов, М. М. Фіцула. – Київ : Академвидав, 2006. – 520 с.
8. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / Т. І. Туркот. – Київ : Кондор, 2011. – 628 с.

В статье раскрыта сущность лекции как ведущей формы обучения в высших учебных заведениях. Выделены особенности проведения лекционных занятий по дисциплине «Финансовый учет» в высших учебных заведениях I-II уровней аккредитации на примере Таращанского агротехнического колледжа имени А.А. Шевченко.

Ключевые слова: формы организации учебного процесса, лекционное занятие, вуз, колледж, экономические дисциплины.

The article reveals the essence of the lecture as the leading form of training in higher educational institutions. The features of the lectures on the subject «Financial Accounting» in the universities I-II levels of accreditation on the example of the crop Tarashcha College of AA Shevchenko.

Key words: forms of organization of educational process, lectures, school, college, economic disciplines.

УДК 37.01.004:631.3

Хом'як С. В.,
викладач

Володимир-Волинський
агротехнічний коледж

Проблеми формування у студентів коледжу професійних умінь і навичок у процесі вивчення дисципліни «Сільськогосподарські машини»

У статті розкрито засоби ефективного формування професійних умінь та навичок у студентів техніко-технологічних спеціальностей, що позитивно впливають на їх професійну підготовку. На підставі результатів проведеного дослідження розроблено методику проведення практичних занять з дисципліни «Сільськогосподарські машини», завдяки впровадженню якої до навчального процесу аграрного вищого навчального закладу підвищено якість навчання молодших спеціалістів зі спеціальності «Експлуатація та ремонт машин і обладнання агропромислового виробництва».

Ключові слова: аграрні вищі навчальні заклади, методика навчання, техніко-технологічні дисципліни.

Випускники коледжів, технікумів мають бути підготовлені до роботи на посадах керівників нижчого рівня на підприємствах різної форми власності. Тому навчальний процес підготовки молодшого спеціаліста передбачає набуття більш глибоких професійних практичних умінь і навичок, хоча виконання трудових прийомів налагодження агрегатів, виконання польових механізованих робіт й інших в структуру діяльності такого фахівця прямо і безпосередньо не входить. Проте, наявність у молодшого спеціаліста відповідних професійних умінь і навичок виконувати окремі трудові прийоми, ніби опосередковано визначають необхідність виконувати планово-організаційну, нормативно-координуючу і контрольню-коригуючу діяльність – функції техника-механіка.

Вміння і навички, надзвичайно складні структурні сполучення почуттєвих, інтелектуальних, вольових, емоційних якостей особистості, які формуються і виявляються в свідомому, цілеспрямованому здійсненні нею систем вольових,

сенсорних та інших дій, що забезпечують досягнення поставленої мети діяльності в умовах, що змінюються. Цим пояснюється велика різноманітність умінь та навичок, і те, що багато педагогів, психологів, з різних точок зору, проводили їх систематизацію, класифікацію.

Проблему формування професійних умінь і навичок відносять до числа тих актуальних проблем, які виникли в зв'язку із швидким розвитком науки, техніки, нових технологій. Нові економічні відносини в усіх галузях виробництва підвищують вимоги до кваліфікації фахівців, зайнятих у сільському господарстві, до їх професійної підготовки. Вони мають уміти керувати, контролювати, регулювати, налагоджувати різні автоматично діючі машини, агрегати; вміти своєчасно і швидко визначати, орієнтуючись на сигнали контрольних приладів, причини несправностей, зупинок; вміти усувати несправності і відновлювати роботу автоматичної системи в усіх випадках її порушення.

Формування загальнотрудових, професійних умінь і навичок є одним з головних завдань навчання і виховання молоді. Робота на сучасному механізованому виробництві не тільки пов'язана з оволодінням широким колом професійних знань, вмінь і навичок, але і створює сприятливі умови для всебічного розвитку і застосування здібностей людини.

Формування відповідних професійних умінь і навичок у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації, що входить до завдань спеціальних технічних дисциплін, зокрема «Сільськогосподарські машини», як показує аналіз досвіду роботи, анкетування фахівців, відбувається недостатньо ефективно.

Аналіз професійної діяльності молодшого спеціаліста з механізації сільського господарства, з одного боку, і системи їх підготовки, з іншого, дозволяють побачити деяку невідповідність між недостатньо розробленою теорією і практикою підготовки вказаних фахівців в аграрних вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації і вимогами до них сучасного виробництва.

Проблема формування професійних умінь і навичок багатоаспектна. У теорію професійного навчання зробили суттєвий внесок С.А. Ананьєв, С.І. Архангельський, С.Я. Батишев, Т.А. Ільїна, О.П. Кондратюк, Є.О. Мілерян, Н.Г. Ничкало, Н.Ф. Талізїна, С.А. Шапоринський, А.І. Щербаков, а також психологи Є.О. Клімов, Г.С. Костюк, С.Л. Рубінштейн та інші.

Вирішенням важливих питань загальнотехнічної і професійної підготовки студентів займались Ю.К. Васильєв, В.С. Гапоненко, А.І. Дьомін, В.Н. Красильников, В.С. Леднев, М.В. Москвін, В.К. Сидоренко, В.А. Скакун, Д.О. Тхоржевський. Ці вчені торкалися різних граней цієї проблеми, що дало значні зрушення у вирішенні питань формування професійних умінь і навичок у студентів технікумів і коледжів. Однак, проблеми професійної підготовки в аграрних вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації, зокрема проблема методики формування професійних умінь і навичок на заняттях зі спеціальних технічних дисциплін, досліджені недостатньо глибоко, що негативно впливає на якість підготовки фахівців. Практика показує, що випускники технікумів, коледжів, володіючи відносно достатніми знаннями, мають недостатній рівень умінь і навичок професійної підготовки.

Мета дослідження – виявлення основних дидактичних умов формування професійних умінь і навичок, розробка методики їх реалізації в курсі вивчення «Сільськогосподарських машин» для забезпечення підготовки майбутніх молодших спеціалістів, конкурентоспроможних на ринку праці.

Специфіка вивчення дисципліни «Сільськогосподарські машини» полягає у тому, що студент вже на перших практичних заняттях опрацьовує такі навчально-практичні ситуації, які моделюють його майбутню виробничу діяльність. Важливо, щоб у студента вже з перших занять формувалися вміння і навички професійного вирішення цих завдань. Таким чином, викладач націлює студентів на те, що отримані в процесі навчання знання, вміння і навички поєднують теоретичні

надбання з майбутньою професійною діяльністю молодого фахівця. Навчально-виробничі завдання з дисципліни «Сільськогосподарські машини» адаптують студента до діяльності у сільськогосподарському виробництві.

В останні роки все більше дослідників доходять висновку, що лише застосування комплексу дидактичних умов дасть можливість суттєво підвищити інтенсивність засвоєння знань студентами та сформувати у них професійні вміння і навички.

Узагальнюючи дані психологічних і педагогічних досліджень, ми дійшли висновку, що для успішного формування професійних умінь та навичок на практичних заняттях з технічних дисциплін необхідне використання таких основних дидактичних умов:

- підбір і структурування змісту навчального матеріалу: застосування циклів-модулів практичних занять, підбір обсягу навчального матеріалу, необхідного для подачі студентам;
- активізація навчальної діяльності через використання таких форм, як використання проблемних, прикладних виробничих завдань, обґрунтоване використання наочних посібників, використання наскрізних провідних понять;
- удосконалення навчально-пізнавальних умінь: використання на заняттях завдань для розвитку таких умінь;
- врахування індивідуальних особливостей студентів: можливість кожного студента працювати самостійно, можливість викладачеві працювати з кожним студентом;
- формування вмінь самоконтролю і саморегуляції: застосування питань самоконтролю під час самостійної роботи студентів, програмування самостійної роботи студентів.

Процес формування вмінь і навичок охоплює п'ять послідовних, взаємозв'язаних етапів. Їх поділено на мікроетапи, в яких конкретизується цей процес.

На першому етапі формування вмінь і навичок уточнювались опорні знання, вміння і навички студентів, відновлювались в їхній пам'яті ті знання, які послабились чи втрачені. Перші два етапи забезпечують оволодіння студентами необхідною системою опорних знань, умінь та навичок, яке здійснюється на теоретичних заняттях. Суть процесу формування вмінь і навичок передбачає відтворення вивченого раніше матеріалу, опору на нього. Цим забезпечується свідоме сприйняття і розуміння нового матеріалу студентами.

Другим етапом формування вмінь і навичок було вивчення нового теоретичного матеріалу. Створювалась психологічна готовність студентів до сприйняття нових знань. У цьому плані на заняттях важливим структурним елементом є мотивація навчальної діяльності студентів. Чітко визначалася мета вивчення нового матеріалу, розкривалися перспективи майбутньої праці за фахом. Слід відзначити тісне переплетення мотивації і мети між собою. Якщо студент знає чітко, чого і для чого він має навчатися, то всі його пізнавальні дії на занятті стають більш активними, цілеспрямованими і продуктивними.

Отже, формування професійних умінь і навичок є основою підготовки висококваліфікованого, розвинутого фахівця, здатного кваліфіковано вирішувати професійні завдання (обов'язки), які зв'язані з освоєнням техніки, технології, що швидко змінюються.

Простежується, що професійну підготовку студентів в аграрних навчальних закладах I-II рівнів акредитації України досліджено недостатньо і вона значно відстає від потреб сільськогосподарського виробництва у зв'язку із змінами в економіці країни, докорінними перетвореннями суспільних умов життя нашого народу. Змінюються раніше установлені підходи до навчання у згаданих закладах освіти. Все це зумовлює доцільність проведення спеціального дослідження дидактичних умов формування професійних умінь і навичок студентів агротехнічного коледжу. Водночас було б необачно стверджувати, що організація практичних занять з дисципліни «Сільськогосподарські машини» за циклами-модулями

з використанням інструкційних карт з посиленою функцією розвитку навчально-пізнавальних умінь та навичок, виділених дидактичних умов вирішує всі проблеми формування професійних умінь та навичок. Такі заняття мають бути одним із обов'язкових елементів системи професійної підготовки фахівців в аграрних навчальних закладах I-II рівнів акредитації.

Література

1. Блозва І. Й. Дидактичні умови формування професійних вмінь і навичок у студентів агротехколеджу / І. Й. Блозва // Наукові записки : Зб. наук. ст. Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. – Київ : НПУ, 2000. – Ч. 2. – С. 21-26.
2. Блозва І. Й. Шляхи удосконалення професійних умінь і навичок під час вивчення спеціальних технічних дисциплін / І. Й. Блозва // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – 2000. – Вип. 25. – С. 169-173.
3. Блозва І. Й. Особливості методики формування професійних умінь і навичок студентів агротехнічного коледжу / І. Й. Блозва // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. – 2000. – № 5. – С. 101-105. – (Серія: Педагогіка).
4. Дьомін А. Проблемне заняття в коледжі з використанням домінантно-інтегруючого поняття / А. Дьомін, І. Угринюк, І. Блозва // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2000. – С. 117-124.

The article deals with effective means of formation of professional skills of students of technical and technological specialties, positively affecting their training. Based on the results of the study developed a method of practical training on the subject «Farm Machines», which thanks to the introduction in the educational process of agrarian university improved the quality of training of junior specialists in the specialty «Maintenance and repair of machines and equipment of agricultural production».

Key words: *agrarian university, teaching methodology, technical and technological disciplines.*

В статье раскрыты средства эффективного формирования профессиональных умений и навыков у студентов технико-технологических специальностей, положительно влияющих на их профессиональную подготовку. На основании результатов проведенного исследования разработана методика проведения практических занятий по дисциплине «Сельскохозяйственные машины», благодаря внедрению которой в учебный процесс аграрного вуза улучшено качество обучения младших специалистов по специальности «Эксплуатация и ремонт машин и оборудования агропромышленного производства».

Ключевые слова: *аграрные высшие учебные заведения, методика обучения, технико-технологические дисциплины.*

Використання засобів наочності у процесі вивчення дисципліни «Ремонт машин і обладнання агропромислового виробництва»

У цій статті розглядаються умови використання засобів унаочнення у процесі вивчення дисципліни «Ремонт машин і обладнання агропромислового виробництва».

Ключові слова: наочні методи навчання, умови використання засобів наочності.

Аналіз досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Сьогодні величезне значення надається впровадженню сучасних новітніх технологій навчання, використанню сучасних засобів навчання в процесі вивчення технічних дисциплін, що відображено у дослідженнях І. Бойко, В. Гетта, В. Горського, Р. Гуревича, М. Кадемїї, О. Коберника, Н. Красовської, О. Малишевського, Т. Окуневої, М. Паламарчук, І. Петрицина, Г. Рубіної, В. Сидоренка, В. Чумак, Л. Шевченко, О. Шульги, Б. Яскули та інших.

Так, проблемі використання наочності приділяли значну увагу педагоги: В. Болтянський, А. Брушлинський, Я. Коменський, А. Леонтьєв, Г. Песталоцці, Ж. Руссо, К. Ушинський, Л. Фрідман, І. Осмоловська та інші. У своїх працях вони розглядали роль та значення наочності в утворенні, формуванні понять й продуктивної навчальної діяльності учнів.

В Україні існує розрив між якістю, яку може забезпечити наявна фахова підготовка, і тими вимогами, що постають перед вищою освітою у зв'язку із розвитком суспільства. Головною умовою забезпечення потреби України у висококваліфікованих фахівцях є постійний пошук шляхів удосконалення підготовки в галузі вищої освіти, їх поширення та практичне використання. Розглянемо дидактичні особливості використання наочності в процесі вивчення дисципліни «Ремонт машин і обладнання агропромислового виробництва».

Мета статті – розглянути особливості використання наочності в процесі підготовки майбутніх учителів технічних дисциплін на прикладі вивчення дисципліни «Ремонт машин і обладнання агропромислового виробництва».

Принцип наочності є одним з важливих для організації ефективного процесу вивчення дисципліни «Ремонт машин і обладнання агропромислового виробництва», адже без чуттєвої основи засвоєні знання будуть формальними. Вони, у кращому випадку, запам'ятаються учнями, але не будуть для них зрозумілими і осмисленими.

Використання наочності під час передачі інформації дозволяє спрямувати її сприйняття адресату, виявляти або формувати асоціації пов'язані із життєвим досвідом, розвивати образне мислення, що скеровує загальний розвиток студента.

Безпосереднє чуттєве сприймання об'єктів навколишнього світу обмежене різними причинами. У зв'язку з цим виникає необхідність в опосередкованому чуттєвому пізнанні. Воно може здійснюватися за допомогою:

- а) кінофільмів, відеофільмів, звукозаписів, телепередач, фотографій, картин, які дозволяють сприймати об'єкти, що віддалені у часі і просторі;
- б) моделей, що відображають зв'язки й відносини у природі, які органами чуття не сприймаються.

Реалізувати принцип наочності у процесі вивчення дисципліни «Ремонт машин і обладнання агропромислового виробництва» – означає створювати нові, доповнювати, збагачувати й розшифровувати існуючі у свідомості студента чуттєві образи й уявлення об'єктів навколишнього світу шляхом цілеспрямованого безпосереднього і опосередкованого чуттєвого пізнання.

Він втілюється через такі групи засобів:

1. Натуральні об'єкти:

а) об'єкти і предмети, які можна вивчати в умовах навчальної аудиторії (зразки деталей, вузлів і агрегатів, обладнання і пристосування для ремонту і т. п.) [1, С. 56].

2. Зображення натуральних об'єктів і явищ:

а) плоскі ілюстровані посібники (фотографії, портрети, діапозитиви, діафільми, кінофільми, відеофільми, комп'ютерні зображення). Засоби навчання цієї групи також сприяють утворенню конкретних уявлень і понять про природні й господарські об'єкти і явища.

3. Опис і відображення предметів і явищ умовними знаками (слова, знаки, цифри):

а) вербальні (підручники, довідники, текстові таблиці);

б) графічні схематичні посібники (структурні схеми, класифікаційні схеми);

в) графічні статистичні посібники (графіки, діаграми, таблиці).

Засоби навчання цієї групи використовують для формування уявлень, з'ясування змісту і структури об'єктів і явищ, допомагають засвоєнню теоретичних знань.

Дидактичні цілі використання засобів наочності з дисципліни визначаються загальними дидактичними цілями кожного з етапів процесу навчання. А саме відповідно до етапів вони використовуються так [3, С. 193]:

I. Ставлення мети і завдань заняття;

II. Засвоєння нових знань, умінь і навичок;

III. Систематизація і узагальнення засвоєних знань, умінь і навичок;

IV. Застосування засвоєних знань та умінь;

V. Перевірка засвоєних знань та умінь.

Таким чином, засоби наочності використовуються для організації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення дисципліни «Ремонт машин і обладнання агропромислового виробництва».

Зміст таблиць показує їх головне призначення у процесі навчання. Одні з них використовуються для здобування нових знань, інші – як джерело додаткової інформації для уточнення, розширення засвоєних знань, окремі як основа встановлення зв'язків і залежностей, як матеріал для організації практичних робіт, виконання пізнавальних завдань.

Навчальні таблиці використовуються на всіх етапах заняття. Крім статичних є динамічні таблиці. Крім демонстраційних, виготовляються невеликі за розміром таблиці, які є роздавальним матеріалом і учні з ним працюють індивідуально.

Цінність навчальних презентацій та відеофільмів беззаперечна. Але не всяка демонстрація дає необхідний ефект. Тому, вибираючи окремі наочні посібники, необхідно враховувати вимоги: фільм чи презентація за своїм змістом мають відповідати темі заняття і його навчальній і виховній меті.

В одних випадках фільми стають джерелом знань, в інших допомагають студентам зрозуміти матеріал, викладений викладачем, або узагальнюють його. У зв'язку з цим у процесі показу презентації та відеофільмів ми застосовуємо різні форми поєднання слова з відеозображенням:

1) пояснення перед демонструванням (настанова на сприймання);

2) демонстрування фрагмента фільму, а потім пояснення (бесіда);

3) демонстрування супроводжується поясненням (синхронним коментуванням)

[4, С. 117].

Важливим засобом унаочнення під час пояснення матеріалу є виконання рисунків на дошці. Застосування їх розширює можливості формувати в учнів наочні уявлення про речі й процеси. Основна перевага рисунка на дошці – послідовне виконання його викладачем перед студентами.

Моделі розглядаються як матеріальний чи матеріалізований об'єкт або система об'єктів. За способами побудови їх поділяють на матеріальні та ідеальні.

Навчальні моделі у процесі формування знань з дисципліни «Ремонт машин і обладнання агропромислового виробництва» є зовнішньою опорою для використання розумових операцій з метою осмислення внутрішньої суті явищ, тобто теоретичної інтерпретації результатів дослідів, практичних робіт, спостережень та фактів, отриманих з підручника або повідомлених викладачем. Використання засобів наочності під час викладання дисципліни «Ремонт машин і обладнання агропромислового виробництва» значно підсилює у студентів інтерес до навчання, підвищує якість засвоєння навчального матеріалу, активізує розумову й пізнавальну діяльність, актуалізує зорову й логічну пам'ять і загалом дозволяє одержати фахівців, здатних до розв'язання професійних завдань із використанням професійних знань, умінь, навичок у стандартних і нестандартних ситуаціях.

Висновки

Отже, у процесі вивчення технічних дисциплін важливу роль відіграють наочні засоби навчання, а використання різних методів демонстрації поліпшує сприйняття й осмислення нової інформації, формування знань й умінь. Значну роль у цьому процесі відіграють власноруч розроблені дидактичні матеріали, котрі якнайкраще відображають зміст навчального матеріалу.

Попередній досвід науково-педагогічної діяльності свідчить, що значну роль у процесі вивчення технічних дисциплін відіграють натуральні об'єкти, а саме: двигуни, деталі двигунів із зразками можливих несправностей. Це пов'язано з тим, що, потримавши деталь у руках і побачивши несправність, значна частина студентів більш зацікавлюється цією дисципліною.

Література

1. Сідашенко О. І. Ремонт сільськогосподарської техніки : довідник / О.І. Сідашенко; за ред. О. І. Сідашенка, О. А. Науменка. – Київ : Урожай, 1992. – 304 с.
2. Власенко М. В. Технологія ремонту сільськогосподарської техніки / М.В. Власенка; за ред. М. В. Власенка. – Київ : Вища шк., 1992. – 311 с.
3. Зайченко І. В. Педагогіка : навч. посіб. / І. В. Зайченко. – Київ : Освіта України, КНТ, 2008. – 528 с.
4. Тхоржевський Д. О. Методика трудового і професійного навчання та викладання загальнотехнічних дисциплін / Д. О. Тхоржевський. – 3-тє вид., перероб. і доповн. – Київ : Вища шк., 1992. – 334 с.
5. Словник української мови : в 11 т. – Київ : Наук. думка, 1974. – Т. 5, – С. 136.

В данній статтє рассматриваются условия использования наглядных средств обучения в процессе изучения дисциплины «Ремонт машин и оборудования агропромышленного производства».

Ключевые слова: *наглядные методы обучения, условия использования средств наглядности.*

In this article the conditions of use of visual aids in the study of the subject «Repair of equipment and agro-industrial production».

Key words: *visual methods of learning, use of visual aids.*

УДК 3.37

Новак Я.В.,
кандидат юридичних наук, доцент

Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Особливості викладання юридичних дисциплін у вищому навчальному закладі

У цій статті на основі аналізу сучасних вимог до професійних знань, умінь та навичок представника правничої професії виокремлено особливості викладання юридичних дисциплін у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: *юридична освіта, методика навчання, форми та методи навчання.*

Мета реформування й модернізації вищої освіти і науки в Україні – створення ефективного інноваційного освітнього середовища у вищих навчальних закладах через сприяння прогресивним нововведенням, упровадження найсучасніших технологій і моделей навчання.

Основні принципи, цілі та напрями формування єдиного європейського освітньо-наукового простору викладені у низці міжнародних документів.

Навчальний процес у сучасному університеті має здійснюватися «з урахуванням можливостей сучасних інформаційних технологій навчання та орієнтуватися на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін у соціально-культурній сфері, системі управління та організації праці в умовах ринкової економіки».

Підготовка студентів на правничих факультетах або у вищих навчальних закладах юридичного профілю має будуватися з урахуванням соціального замовлення та бути максимально спрямованою на майбутні фахові потреби правника, формувати такий високий рівень професійної та загальної культури, фахової компетентності, який дозволить підтримувати високий професіоналізм у будь-якій сфері юридичної діяльності на рівні зростаючих вимог суспільства, професійної корпорації, споживачів професійних правничих послуг.

Спектр професійних знань умінь, навичок представника правничої професії сьогодні значно розширився і вимагає від суб'єктів освітньо-правової діяльності найрізноманітніших знань як у власне – правових галузях, так і суміжних із правом сферах, потребує ґрунтовної загальної та фахової методологічної підготовки, вільного володіння методикою і практикою правових досліджень, сучасним мовним і технічним інструментарієм (перший передбачає вільне володіння кількома мовами в їх різних стильових різновидах, другий – комп'ютерною та іншою технікою, що використовується у юридичній діяльності) [1, С. 18].

Юридична освіта відрізняється від правової освіти тим, що вона є спеціальною професійною і її предмети охоплюють:

1. загальнотеоретичні юридичні дисципліни;
2. загальноісторичні юридичні дисципліни;
3. галузеві юридичні дисципліни;
4. спеціальні юридичні дисципліни;

5. соціально-гуманітарні дисципліни, які мають у своїй структурі юридичні блоки.

Процес підготовки фахівців спеціальності «правознавство» на юридичних факультетах ВНЗ на сьогодні вимагає запровадження таких методик навчання, які мають поєднувати традиційні і новітні методи навчання.

Останнім часом основна увага приділяється європейським методикам навчання [3, С. 16], проте, як свідчить практика, не всі такі методики можна безпечливо впроваджувати.

Вважається, що запровадження кредитно-модульної системи є важливим фактором для стимулювання ефективної роботи викладача і студента, збільшення часу їх безпосереднього індивідуального спілкування в процесі навчання.

Досить часто можна почути від працівників судових, правоохоронних органів, що студенти-випускники не мають достатніх обсягу і якості знань, внаслідок чого не можуть бути відразу допущені до відповідальних завдань.

До недоліків, в першу чергу, можна віднести наявність лекційних курсів не підкріплених семінарськими (практичними) заняттями; проведення семінарських занять, методи проведення яких значною мірою залежать від особистих поглядів та навичок окремого викладача тощо.

Крім того, вважається, що методика викладання залежить ще від таких чинників, як:

- цільова орієнтація факультету;
- характер викладання;
- рівень викладання.

Важливою умовою, безперечно, є вміння навчати інших, а також рівень педагогічного впливу на студента. Не дивлячись на те, що студенти є повнолітніми, вони також потребують керівництва. Педагогічний вплив на студентів має бути дещо іншого характеру, ніж у школі.

Як вважає І. Перетерський, характер викладання має враховувати такі вимоги:

а) комплексність викладання – означає, що юридичні питання мають формулюватися не ізольовано, в рамках того чи іншого закону чи джерела права, а й у зв'язку із економічними, політичними, статистичними даними тощо;

б) викладання має базуватися на практичному матеріалі. Студенти, за суттю, вже володіють певними юридичними знаннями, які отримані із життя, літератури, телебачення тощо. Їх потрібно лише систематизувати і заповнити прогалини;

в) бюджет часу студента. Це є слабким місцем сучасного студентства. Багато студентів є службовцями чи змушені виконувати випадкову і тимчасову роботу. Завдання, які отримують студенти, мають відповідати силам та часу студентів. Для цього викладачі різних дисциплін мають бути взаємно проінформовані про завантаження студентів іншими дисциплінами;

г) дружня атмосфера. На семінарському занятті має бути дружня атмосфера, студент не має боятися висловлюватися, не боятися сказати дурницю. Відповідно, будь-яких жартів (прямих та непрямих) бажано уникати.

На мою думку, є потреба звертати увагу під час складання розкладу занять студентів на співвідношення відповідного навчального навантаження на кожен день, уникаючи нерівномірності. Наприклад, не бажано, щоб під час складання розкладу занять були дні із суцільно лекційним або семінарським навантаженням.

Слід також ураховувати, що кожна семінарська група студентів має своє «обличчя». Одні групи працюють дружно, із захопленням, бувають групи неактивні, які гірше втягуються в активну роботу. Це свідчить про неможливість «шаблонного» підходу до викладання навіть у межах одного курсу [4, С. 79].

Необхідність перегляду змісту навчальних дисциплін юридичного та суміжного з ним профілю викликає і динамічний розвиток правового знання, збагачення його новими правовими поняттями і категоріями, що спричинює відповідні зміни в системі правових наук, глобальне розширення інформаційно-правового простору і т. інше.

Класифікувати методи викладання можна:

- за видами навчальних робіт студентів (усні / письмові; аудиторні / самостійні / позааудиторні; загальні (колективні) / групові / індивідуальні та інші;
- за джерелом одержання знань і формування навичок і вмінь (лекція, аналіз документа, робота із законодавчою базою, використання наочних засобів тощо);
- за ступенем самостійності та характером участі студентів у навчальному процесі (активні, інтерактивні, пасивні);
- за рівнем усталеності та новизни (традиційні / класичні, інноваційні / нові / новаторські);
- за авторством (оригінальні / авторські, загальні / дидактичні) і т. інше.

Надзвичайно високу ефективність навчального процесу на юридичному факультеті вищого закладу освіти забезпечує застосування таких методів, форм і прийомів навчальної роботи, як:

- аналіз помилок, колізій, казусів;
- аудіовізуальний метод навчання;
- брейнстормінг («мозковий штурм»);
- діалог Сократа (Сократів діалог);
- «дерево рішень»;
- дискусія із запрошенням фахівців;
- ділова (рольова) гра (студенти перебувають у ролі законодавця, експерта, юрисконсульта, нотаріуса, клієнта, судді, прокурора, адвоката, слідчого);
- «займи позицію»;
- коментування, оцінювання (або самооцінювання) дій учасників;
- майстер-класи;
- метод аналізу і діагностики ситуації;
- метод інтерв'ю (інтерв'ювання);
- метод проектів;
- моделювання;
- навчальний «полігон»;
- PRES-формула (від англ. Position–Reason–Explanation or Example–Summary);
- проблемний (проблемно-пошуковий) метод;
- публічний виступ;
- робота в малих групах;
- тренінги індивідуальні та групові (як окремих, так і комплексних навичок) та інші [2, С. 242].

Завдання створення методик, які б однаково ефективно впливали на процес підготовки фахівців-правознавців, є досить актуальним дотепер.

Однозначно, що викладання «за старим зразком» не відповідає вимогам сучасності і потребує принципових змін. Якщо зміст вишівських дисциплін та навчальні плани поступово вдосконалюються, методики навчання, в більшості випадків, залишаються консервативними.

У процесі підготовки студентів виникають певні труднощі в обранні методів і форм навчання, оскільки досить складно зробити однозначний висновок про неефективність традиційних методів навчання і достатню ефективність сучасних. Вочевидь, що успіх підготовки студентів буде забезпечений за вмілого їх поєднання.

Різноманіття юридичних дисциплін, до яких відносять суто теоретичні, історичні і суто практичні, вимагає дуже ретельного підходу до створення методик викладання.

Таким чином, можна сформулювати такі основні положення, які потрібно врахувати під час підготовки студентів-правознавців:

- ефективне поєднання традиційних і сучасних методів навчання;
- застосування різних підходів для засвоєння загальнотеоретичних та загальноісторичних і галузевих юридичних дисциплін;
- потреба впровадження сучасних методів, форм і прийомів навчальної роботи;
- використання різних методик навчання;
- комплексність викладання;
- зв'язок теоретичних знань із практичними;
- створення сприятливої атмосфери в аудиторії;
- врахування бюджету часу студентів під час планування самостійної роботи;
- використання сучасних електронних технологій у навчальному процесі;
- обов'язкове підкріплення теоретичних знань практичними завданнями (з тих дисциплін, де це можливо);
- складання навчальних розкладів із врахуванням рівномірності щоденного навантаження студента;
- врахування рівня середнього студента під час проведення навчальних занять;
- уникати «шаблонних» методів щодо викладання дисциплін серед студентів різних курсів.

Література

1. Артикуца Н. В. Інноваційні методики викладання дисциплін у вищій юридичній освіті / Н. В. Артикуца. – Київ : Стилос, 2005. – 472 с.
2. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / [Степко М. Ф.] та ін. – Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2004. – 384 с.
3. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес / Степко М. Ф., Боголюбаш Я. Я., Левківський К. М., Сухарніков Ю. В. – Київ : Освіта України, 2004. – 59 с.
4. Перетерский И. С. О методике преподавания правовых дисциплин в университете / И. С. Перетерский // Реформы и право. – 2010. – № 2. – С. 70-79.

В данной статье на основе анализа современных требований к профессиональным знаниям, умениям и навыкам представителя юридической профессии выделены особенности преподавания юридических дисциплин в высших учебных заведениях.

Ключевые слова: юридическое образование, методика обучения, формы и методы обучения.

In this paper, by analyzing the modern requirements for professional knowledge and skills representative of the legal profession singled features of the teaching of legal disciplines in higher education.

Key words: legal education, methods of teaching, methods of teaching.

ВИДАТНІ ВИПУСКНИКИ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

УДК 069:378.6663 (477.43)

Алещенко М.І.,
кандидат історичних наук, доцент,
Рихлівський І.П.,
доктор сільськогосподарських наук,
професор

Подільський державний
аграрно-технічний університет

Володимир Петрович Ступаков

Розповідається про життя і науково-педагогічну діяльність відомого вченого, доктора сільськогосподарських наук, професора Володимира Петровича Ступакова.

Ключові слова: університет, інститут, аспірантура, доцент, професор, завідувач кафедри.

Серед учених-аграрників України чільне місце належить доктору сільськогосподарських наук, професору Володимиру Петровичу Ступакову. 17 жовтня 2015 р. минає 100 років від дня його народження.

Народився Володимир Петрович в робітничій сім'ї 17 жовтня 1915 р. в місті Волчанську Харківської області.

1930 р. після закінчення 7-річної школи Володимир поступає на навчання в фабрично-заводське училище при Харківському паровозобудівному заводі. Училище він закінчив в 1932 р. і п'ять років працював на цьому самому заводі.

Як згадував пізніше Володимир Петрович: «Під час роботи на заводі у моїй свідомості поступово сформувався потяг до навчання».

У 1937 р. В.П. Ступаков поступив на третій курс Харківського опорного індустріального робітфаку, який закінчив у 1939 р.

Восени 1939 р. він стає студентом Московського інституту механізації і електрифікації сільського господарства, а незабаром переводиться на агрономічний факультет Московської сільськогосподарської академії ім. К.А. Тімірязєва.

Після закінчення Другої світової війни, восени 1945 р. В.П. Ступаков продовжує навчання у Москві, але незабаром переводиться до Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва.

У 1948 р. Володимир Ступаков успішно закінчує інститут і за направленням працює у радгоспі Харківського військового округу.

У 1952 р. В.П. Ступаков здобуває другу вищу освіту, закінчивши географічний факультет Харківського державного університету ім. О.М. Горького (нині Харківський національний університет ім. В. Каразіна).

Цікаво, що дипломна робота В.П. Ступакова була на тему: «Економічно-географічний нарис Кримської області».

У січні 1950 р. розпочинається науковий шлях Володимира Петровича Ступакова. Він стає аспірантом Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва зі спеціальності «Рослинництво». Науковим керівником В.П. Ступакова був завідувач кафедри рослинництва, професор, у подальшому академік АН УРСР М.М. Кулешов. Володимир Петрович відзивався про нього, як про великого вченого та людину високої культури.

Аспірант В.П. Ступаков характеризувався, як людина добросовісна і вимоглива до себе.

У березні 1953 р. Володимир Петрович успішно захищає кандидатську дисертацію. Після закінчення аспірантури його направляють на роботу асистентом до Львівського сільськогосподарського інституту (нині Львівський національний університет, прим. авт.), а в липні 1954 р. вчена рада Львівського сільськогосподарського інституту обирає його доцентом кафедри загального землеробства, а 8 жовтня 1955 р. він отримує атестат доцента.

1955 р. Н Володимир Петрович стає деканом агрономічного факультету, пізніше його обирають завідувачем кафедри загального землеробства. Як декан, В.П. Ступаков приїздив до Кам'янця-Подільського з питань передачі студентів на агрономічний факультет місцевому сільськогосподарському інституту, який відновив свою діяльність 6 лютого 1955 року.

1956 р. проходять зміни в особистому житті В.П. Ступакова. Він одружується з Оленою Семенівною Алексєєвою (в подальшому видатна вчена-селекціонер у галузі вирощування гречки).

У 1969 р. на засіданні вченої ради Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва Володимир Петрович Ступаков успішно захищає докторську дисертацію на тему: «Обґрунтування системи заходів із знищення бур'янів у західних районах УРСР». У грудні 1969 р. рішенням Вищої атестаційної комісії СРСР був затверджений у вченому званні професора кафедри: «Загальне землеробство».

Працюючи у Львові, Володимир Петрович довгий час був керівником студентського наукового товариства. Десятки дипломних робіт, виконаних під його керівництвом, були рекомендовані для впровадження у колгоспах і радгоспах.

Упродовж 15-ти років, з 1971 р. до останніх днів свого життя (помер 29 травня 1985 р.) Володимир Петрович завідував кафедрою загального землеробства на агрономічному факультеті Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту (нині Подільський державний аграрно-технічний університет, прим. авт.). Професор В.П. Ступаков був одним із засновників спеціалізованої ради по захисту дисертацій. За період своєї науково-педагогічної діяльності Володимир Петрович опублікував понад 150 праць з проблем гербології, освоєння сівозмін, рекультивації земель західного регіону України та боротьби з бур'янами.

Він був співавтором підручників для вищих навчальних закладів аграрної освіти «Основи землеробства» та «Землеробство».

Під керівництвом професора В.П. Ступакова виконано 20 наукових робіт, за якими 19 молодих учених успішно захистили кандидатські дисертації. Його учні працюють нині в Подільському державному аграрно-технічному університеті. Це – доктор сільськогосподарських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік АН ВО України Микола Іванович Бахмат, кандидат сільськогосподарських наук, професор Василь Іванович Печенюк, кандидат сільськогосподарських наук, професор Олена Володимирівна Квацук. Довгий час в університеті працював учень В.П. Ступакова кандидат сільськогосподарських наук, доцент Василь Станіславович Старостка.

Професор В.П. Ступаков опублікував понад 100 науково-популярних статей у республіканських, обласних та районних газетах.

Володимир Петрович завжди відзначався працьовитістю, вимогливістю, наполегливістю і порядністю, мав урядові нагороди.

У Подільському державному аграрно-технічному університеті пам'ятають професора В.П. Ступакова. Матеріали про нього знаходяться в музеї університету, одна з аудиторій носить його ім'я.

На честь 90-річчя від дня його народження в університеті було проведено науково-практичну конференцію, видано брошуру.

16 вересня 2009 р. пройшло урочисте відкриття меморіальної дошки видатним науковцям-аграрникам Олені Семенівні Алексеєвій і Володимиру Петровичу Ступакову. Меморіальна дошка відкрита на будинку № 33 по вулиці Пушкінській (м. Кам'янець-Подільський), де проживали О.С. Алексеєва і В.П. Ступаков.

Література

1. Рихлівський І. П. Пам'яті професора Володимира Петровича Ступакова / І. П. Рихлівський, М. І. Алещенко // Вісник університету (газета Подільського державного аграрно-технічного університету). – 2005. – № 16 (58).
2. Алексеєва О. С. Кафедра – головна ланка вищого навчального закладу / О. С. Алексеєва, Р. Т. Якименко. – Кам'янець-Подільський, 2004. – С. 8.
3. Печенюк В. І. Володимир Петрович Ступаков: Бібліографічний список наукових праць (до 90-річчя від дня народження) / Печенюк В. І., Рихлівський І. П., Алещенко М. І. – Кам'янець-Подільський, 2005. – С. 4.
4. Алещенко М. І. Відкриття меморіальної дошки видатним науковцям-аграрникам Олені Семенівні Алексеєвій і Володимиру Петровичу Ступакову / М. І. Алещенко // Вісник університету. – 2009. – № 43 (85).

Рассказывается о жизни и научно-педагогической деятельности известного ученого, доктора сельскохозяйственных наук, профессора Владимира Петровича Ступакова.

Ключевые слова: университет, институт, аспирантура, доцент, профессор, заведующий кафедрой.

It tells about the life and scientific-pedagogical activity of known scientist, doctor of agricultural sciences, Professor Vladimir Petrovich Stupakov.

Key words: University, Graduate School, associate professor, professor, head of department.

ІНФОРМАЦІЯ ДО ВІДОМА

Державна установа «Науково-методичний центр інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів «Агроосвіта» продовжує формування щоквартального збірника науково-педагогічних статей «Наука і методика». Планується, що до збірника добиратимуться статті за такими рубриками:

1. Шляхом євроінтеграції.
2. Інноваційні педагогічні технології.
3. Комп'ютеризація та інформатизація навчального процесу.
4. Організація та управління освітньої діяльності.
5. Освіта дорослих та дорадництво.
6. Досліджуємо проблему.
7. Виховна робота і студентське самоврядування.
8. Якість освіти.
9. Видатні випускники навчального закладу.
10. Інформація до відома.

Запрошуємо провідних науково-педагогічних працівників надсилати статті для публікації у збірнику з метою обміну досвідом, розширення співробітництва.

Паперовий варіант статті просимо надсилати на адресу Державної установи «Науково-методичний центр інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів «Агроосвіта»: 03151, м. Київ, вул. Смілянська, 11, електронний – nauka_metodyka@ukr.net.

Загальні вимоги до написання статей:

- стаття має відповідати тематичному спрямуванню журналу і вимогам постанови ВАК України від 15.01.2003 № 7-05/1;
- автори подають до редакційної колеги авторський оригінал українською мовою, надрукований 12 або 14 кеглем на дискеті 3,5 одним файлом (шрифт – Times New Roman) у супроводі 2 примірників роздрукованого (через два інтервали) тексту. Максимальний обсяг статті – 10-12 сторінок формату А4 (враховуючи бібліографію, резюме та ілюстративний матеріал);
- на першій сторінці статті друкують індекс УДК, прізвища, ім'я та по батькові авторів (повністю), їх науковий ступінь, вчене звання, повну назву організації, назви статті та рубрики, анотацію українською мовою (до 100 слів), ключові слова (3-10 слів). На останній сторінці після висновків та посилань на літературу наводять анотації і ключові слова російською та англійською мовами, ініціали і прізвища авторів та назву статті;
- стаття має містити логічно пов'язані розділи, які починаються нижче зазначеними заголовками, виділеними напівжирним шрифтом:
- вступ (ставлення проблеми в узагальненому вигляді та її зв'язок з останніми дослідженнями і публікаціями);
- аналіз останніх досліджень і публікацій (аналіз літературних джерел та виокремлення автором із загальної проблеми недослідженої раніше частини, обґрунтування її актуальності);
- ставлення та визначення мети статті (формування цілей та методів дослідження обраної теми);
- виклад основного матеріалу (обґрунтування отриманих результатів дослідження);
- висновки (узагальнення результатів дослідження, їх наукова новизна, теоретичне та практичне значення);
- актуальні напрями подальшої розробки проблеми (визначення перспектив подальших наукових розробок в обраному напрямі дослідження);

- література (список використаних джерел, оформлений за останніми вимогами ВАК);
- тексти, графіка, таблиці та схеми мають бути підготовлені за допомогою Microsoft Office, а ілюстрації та фотографії – у чорно-білому варіанті, у форматі TIFF (бажано 300 dpi);
- матеріали мають бути підписані авторами із зазначенням місця роботи (повна назва кафедри та вищого навчального закладу), поштової адреси та телефонів, а також стислих відомостей про себе;
- до статті додається розгорнута рекомендація доктора або кандидата наук. Для аспірантів та здобувачів – рекомендація наукового керівника або завідувача кафедри, за якою вони закріплені;
- відповідальність за точність цитат, фактологічних матеріалів, довідкової інформації покладається на автора;
- рукописні матеріали до розгляду не приймаються;
- редакція залишає за собою право на редагування та скорочення статей. Надіслані матеріали авторів не повертаються;
- надсилати паперові та електронні варіанти статей необхідно до визначеного терміну.

Замовлення на придбання збірників науково-педагогічних статей «Наука і методика» просимо надсилати на адресу Державної установи «Науково-методичний центр інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів «Агроосвіта»: 03151, м. Київ, вул. Смілянська, 11.

НАУКА І МЕТОДИКА

ДЛЯ ЧИТАТОК

№ 29'2016

ДЛЯ ЦИТАТОК

НАУКА І МЕТОДИКА

ДЛЯ ЧИТАТОК